

הלכות עבודה זרה פרק יב (תורגם אוטומטית)

Hebrew

תורגם אוטומטית

סיכום השיעור

סיכום שיעור – רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק י"ב

הקדמה כללית לפרק

מקום הפרק בהלכות עבודה זרה – חידוש הרמב"ם

הרמב"ם מנה בתחילת הלכות עבודה זרה 51 מצוות הקשורות לעבודה זרה. המצוות האחרונות – פאות הראש, פאות הזקן, לא תלבש (בגדי המין האחר), כתובת קעקע, שריטה לנפש, קרחה – הן כולן מצוות שהרמב"ם סובר שטעמן או גדרן קשור למנהגי עבודה זרה, אף על פי שאינן ממש עבודה זרה עצמה.

חידוש: כל המצוות הללו קשורות לגוף ולבוש – "שערם ולבושם" – וזה מתאים לחילוק הרמב"ם בפרק י"א לגבי חוקות הגוי, שם חילק בין שני סוגי חוקות הגוי, ואחד מהם הוא "בשערם ולבושם".

חידוש בטעמי המצוות: זה קשור לשיטה הכללית של הרמב"ם שצריך תמיד להבין טעמי המצוות. ראשונים אחרים סוברים שלא כל מצוה צריך לדעת לאיזו קטגוריה היא שייכת, אבל הרמב"ם צריך שהכל יתאים במערכת. הרמב"ם אמר במקומות אחרים שאם לאדם אין חזון ברור על העולם, הוא נופל בקלות לעבודה זרה – אותו עיקרון חל על המראה והלבוש.

חידוש – רמות בעבודה זרה: יש שאלה אם הרמב"ם היה אומר שיהרג ואל יעבור חל על כל 51 המצוות של עבודה זרה. המסקנה היא שהרמב"ם סובר שיש רמות – עבודה זרה ממש (עשיית פסל) ודברים נוספים שעדיין בקטגוריה אבל לא באותה רמה. לא נראה שצריך למסור נפש על כל 51 המצוות. זה דומה לגילוי עריות, שגם שם יש לרמב"ם איסורי אביזריהו (כמו הסתכלות באשה) אבל זה רק דרבנן, גזירה חדשה – לא כמו עיקר האיסור.

שיטת הרמב"ם: מראה היהודי שייך לעבודה זרה

חידוש: הרמב"ם אמר בפרק י"א: "**כשם שישראל מובדלים מן הגוים בדעותם ובמדותם, כך צריכים להיות מובדלים במלבושיהם ובשאר מעשיהם.**" כלומר, המראה הפיזי של יהודי – זקן, פאות – אינו רק עוד מצוה, אלא חלק יסודי ממה שעושה יהודי שונה מעובדי עבודה זרה. הרמב"ם אומר זאת כמעט בפירוש בספר המצוות שיהודי צריך ללכת עם זקן.

זה מתאים למדרש שהיהודים במצרים נבדלו ב"שם, לשון, מלבוש" – המראה והלבוש הם חלק מההבדלה מעבודה זרה.

נואנס: למעשה האיסור הוא רק בתער (גילוח לגמרי), ואפשר למצוא היתר בלא תער. אבל עיקר שיטת הרמב"ם היא שהצורה היהודית, ההיפך מעבודה זרה, היא שהוא הולך עם זקן. בפאות זה קצת פחות – זה אומר רק לא לעשות כגויים, לא לגלח כך, אבל לא דווקא פאות ארוכות.

שאלה בטעמי המצוות

אם רוצים להבין טעמי המצוות לפי הרמב"ם, לא מספיק לומר "זה היה בדיוק מנהג הגויים". צריך להבין למה הגויים עשו דווקא כך – מה הסיבה העמוקה יותר למה הכומרים גילו דווקא כך. זו נשאר שאלה פתוחה.

הלכה א – פאות הראש: עיקר האיסור

דברי הרמב"ם: "אחד המגלח פאת ראשו... כמו שהיו עושין עובדי עבודה זרה וכומריהם, שנאמר לא תקיפו פאת ראשכם."

פשוט: אסור לגלח את הפאות (הקצוות) של הראש, כמו שעובדי עבודה זרה וכומריהם היו עושים.

חיוב על כל פאה בפני עצמה

דברי הרמב"ם: "וחייב על כל פאה ופאה. לפיכך המגלח שני צדדיו של אחד, אפילו בהעלם אחד והתראה אחת, לוקה שתיים."

פשוט: מכיוון שהפסוק אומר "פאת" בלשון יחיד, כל פאה היא לאו בפני עצמו, ומקבלים שתי מלקיות על שני הצדדים אפילו בהעלם אחד.

מגלח פאות בלבד לעומת מגלח כל הראש

דברי הרמב"ם: "אחד המגלח פאות בלבד ומניח שער כל הראש... [ואחד המגלח כל הראש]"

חידוש: מנהג הכומרים היה דווקא לגלח מסביב ולהשאיר באמצע (בלורית). כשמישהו מגלח רק את הפאות ומשאיר את השאר, הוא נראה ממש כמו הגלחים – אז הוא עובר על "לא תקיפו" וגם על "ובחוקותיהם לא תלכו". כשמישהו מגלח את כל הראש, הוא כבר לא נראה כמו הגלחים, אבל הוא עשה את מעשה גילוח הפאות – לכן הוא עובר על "לא תקיפו".

חידוש – התורה בחרה את פאות הראש מכל העיצוב של הגלחים: מכל ה"עיצוב" של הכומרים בחרה התורה ספציפית את ענין פאות הראש כעיקר האיסור.

מגלח לעומת מתגלח – המעשה לעומת התוצאה

דברי הרמב"ם: "ומדבריהם למדנו שאין איסור אלא במגלח, אבל המתגלח אינו לוקה אלא אם כן סייע למגלח."

פשוט: עיקר האיסור הוא על המגלח (הספר), לא על המתגלח (מי שמגלחים אותו). המתגלח חייב רק אם סייע (הוא מסובב את ראשו וכדומה). הרמב"ם פוסק כרב אשי.

חידוש: זו סתירה מסוימת לעיקרון הכללי שהובא קודם – שהעיקר הוא איך אתה נראה (נשיאת העיצוב של עבודה זרה), לא מעשה הגילוח. למעשה אבל התורה הקפידה על מעשה ה"מקיף" – הגילוח עצמו. זה דומה לעשיית פסל, שגם שם מעשה העשייה אסורה, לא רק ההחזקה.

מגלח את הקטן

דברי הרמב"ם: "והמגלח את הקטן לוקה."

חידוש: מכיוון שהאיסור הוא על המעשה (לא על ההבנה/שכל), הגדול שמגלח את הקטן חייב מלקות. אם האיסור היה על ההבנה, היינו פטורים כי לקטן אין עדיין עבירות.

הלכה – אשה שגילחה פאת ראשו של איש: פטורה

דברי הרמב"ם: "אשה שגילחה פטורה, שנאמר 'לא תקיפו פאת ראשכם', ובגלחם שערותם נאמר 'לא יקרחו קרחה בראשם'."

פשוט: אשה שגילחה פאות ראש (בין שלה בין של אחר) פטורה ממלקות. המקור הוא הדרשה "כל שישנו בבל תשחית ישנו בבל תקיף" – מי שיש לו זקן (בל תשחית) חייב בבל תקיף, ואשה אין לה זקן, לכן היא מופקעת משניהם.

חידושים:

4. **קושי מעשי של חומרא דזה וזה בלא ילבש: בעל הלבוש** שואל קושיא חזקה: אצל טומטום/אנדרוגינוס, שהוא ספק איש ספק אשה, צריך חומרא דזה וזה – הוא לא יכול ללבוש כאיש (אולי הוא אשה) ולא כאשה (אולי הוא איש). אבל איך אפשר לקיים זאת מעשית? הוא חייב סוג שלישי של לבוש – "לבוש טומטום" – כי כל אפשרות אחרת היא איסור דאורייתא מצד אחד. שיטת הרמב"ם היא שצריך להיות ברור שהוא מין בפני עצמו – טומטום/אנדרוגינוס, לא איש ולא אשה.

הלכה – אשה אסורה לגלח פאת ראש של זכר: לפני עור דברי הרמב"ם: "אפילו אשה מותרת לגלח פאת ראשה, אבל אסורה לגלח פאת ראשו של זכר, אפילו קטן אסור לגלח לו."

פשט: אף על פי שאשה פטורה מבל תקיף על עצמה, אסור לה לגלח פאות של איש, כי זה "לפני עור לא תתן מכשול". אפילו קטן אסור לה לגלח.

חידושים:

1. **פטור לעומת אסור:** קודם הרמב"ם אמר "פטורה" – זה אומר פטורה ממלקות. אבל כאן מתברר ש"פטור" לא אומר "מותר" – היא לא יכולה לגלח פאות של זכר, כי זה אסור מצד לפני עור.

2. **מחלוקת הראב"ד:** הראב"ד חולק על הרמב"ם לגבי אשה שמגלחת פאות של איש – הראב"ד סובר שזה רק מדרבנן, לא לפני עור דאורייתא. הרמב"ם אבל עושה את זה איסור ממש.

הלכה – שיעור פאה: ארבעים שערות

דברי הרמב"ם: "פאה זו שמניחין בצדע, לא נתנו בה חכמים שיעור. שמענו מזקנינו – מניח פחות מארבעים שערות."

פשט: שיעור הפאה (כמה צריך להשאיר) – חכמים לא נתנו שיעור. לרמב"ם יש מסורה מזקנינו שצריך להשאיר ארבעים שערות.

חידושים:

1. **שתי שיטות בפאת הראש:** (א) ראשונים אחרים אומרים שיש מקום מסוים בראש שאסור לגלח שם – עד היכן מותר לגלח. (ב) שיטת הרמב"ם (כפי שנשמע מ"לא נתנו בה חכמים שיעור") היא שמותר לגלח כמה שרוצים, עיקר שישארו ארבעים שערות איפשרוהו בצד הראש.

2. **אין חיוב של פאות ארוכות:** בתשובת הרמב"ם הוא עונה שההמון חושב שיש חיוב להחזיק פאות ארוכות, אבל באמת אין חיוב כזה. העיקר הוא רק לא לגלח.

3. **"שמענו מזקנינו" – מסורה בלי מקור:** הרמב"ם אומר במפורש שאין לו מקור לשיעור של ארבעים שערות – הוא רק שמע את זה כמסורה. זה מעניין כי הרמב"ם מביא את זה בספר הלכה שלו אף על פי שזו מסורה בלי מקור תלמודי ברור. אבל חייב להיות שיעור – כי אם יש רק שעה אחת, זה לא יכול להספיק. רק אף אחד לא קבע רשמית את השיעור.

4. **גירסאות:** יש גירסאות שכתוב **ארבע (4)** במקום **ארבעים (40)**. האפיקי יהודה מביא מקור לשיטה של ארבע. גם כתוב "שמונים זקנים" – שמונים זקנים אמרו זאת.

5. **מקום הפאה:** הפאה צריכה להיות בצד הראש ("בצדע"), לא באמצע.

הלכה – מותר ללקט פאות במספרים

דברי הרמב"ם: "מותר ללקט הפאות במספרים. לא נאסר אלא השחתה של תער."

פשט: מותר להסיר פאות במספריים. האיסור הוא רק "השחתה" בתער.

חידושים:

- החילוק בין "ליקוט" ל"השחתה": ליקוט פירושו לאסוף/לגזוז בלי לעקור מהשורש, בלי הפגם של השחתה שחותך עמוק יותר.

1. **החילוק בין עבד לאשה:** עבד כן חייב בכל תקיף, אף על פי שיש לו דין כאשה לגבי מצוות. התירוץ: הפטור של אשה אינו פטור כללי ממצוות (כמו מצוות עשה שהזמן גרמא), אלא פטור הקשור בגוף – לאשה אין זקן. עבד, שהוא "מין אשה שיש לו זקן", לכן כן חייב, כי אצלו התנאי הגופני מתקיים. זה חילוק בין פטור מהותי (כמו מצוות עשה שהזמן גרמא, שבו עבד = אשה) לבין פטור גופני (שבו עבד ≠ אשה).

2. **קושיא על הטעם של בל תשחית אצל נשים:** אם הטעם של בל תקיף/תשחית קשור לעבודה זרה (כפי שהרמב"ם הסביר קודם), למה נשים פטורות? הדרשה "כל שישנו בבל תשחית ישנו בבל תקיף" היא לימוד טכני, אבל לפי הטעם (עבודה זרה) קשה להבין את הפטור. אולי גם בעבודה זרה היה רק אצל גברים, אבל הרמב"ם לא אומר כך.

3. **דיגרוסיה: המילה "גלח" ו"כומר":** המילה "גלח" באה מגילוח (תספורת), כי הכמרים היו הולכים מגולחים. יהודי שמגלח נקרא "מגלח" (לא "גלח"). המילה "כומר" בחז"ל וברמב"ם היא המונח לכהן גויי, והיא קשורה ל"כמורים על לבבי" – לשון של מרה שחורה.

הלכה – כלל של נשים במצוות: לא תעשה ועשה

דברי הרמב"ם: "כל מצוות לא תעשה שבתורה אחד אנשים ואחד נשים חייבין, חוץ מבל תקיף ובל תשחית ובל יטמא כהן למתים. וכל מצוות עשה שהיא מזמן לזמן ואינה תדירה נשים פטורות, חוץ מקידוש היום ואכילת מצה בליל הפסח ואכילת הפסח ושחיטתו והקהל ושמחה."

פשט: נשים חייבות בכל הלאווין חוץ משלושה (בל תקיף, בל תשחית, בל יטמא למתים – כהנת מותרת להיטמא). במצוות עשה: מצוות שהזמן גרמא נשים פטורות, חוץ מקידוש, מצה, פסח, הקהל, שמחה.

חידושים:

1. **מקום הכלל ברמב"ם:** זהו המקום היחיד בכל ספר המדע (ואולי בכל הרמב"ם) שבו הרמב"ם מציב את הכלל הכללי של נשים במצוות – כלל שמקורו במשנה בקידושין. אין כלל כזה במקום אחר ברמב"ם ככלל לכל המצוות.

2. **פעם ראשונה בספר המדע:** זו הפעם הראשונה בספר זה שהרמב"ם מזכיר במפורש שאשה מופקעת ממצוה. קודם (הלכות תלמוד תורה פרק א) נאמר שנשים פטורות מתלמוד תורה, אבל שם זה היה יותר בהקשר של לימוד, לא כלל כללי.

הלכה – טומטום ואנדרוגינוס

דברי הרמב"ם: "הרי אלו ספק, נוהגים בהן חומרי האיש וחומרי האשה בכל מקום. ואם עברו אינן לוקין."

פשט: טומטום (ספק איש ספק אשה) ואנדרוגינוס (יש לו סימנים של שניהם) – נוהגים בהם חומרות של שניהם. הם חייבים בכל המצוות (חומרי איש), אבל גם בחומרי אשה (כמו כיסוי ראש). אבל אם עברו, אינם מקבלים מלקות, כי זה ספק.

חידושים:

1. **חומרי האשה – מה זה אומר?** למשל כיסוי ראש (כיסוי השיער), נטות (דיני צניעות). הטומטום/אנדרוגינוס צריך גם תפילין (חומרי איש) וגם כיסוי ראש (חומרי אשה).

2. **ספיקא דאורייתא לחומרא** – לא מן התורה: הרמב"ם אומר שהם לא מקבלים מלקות כי הם ספק. זו ראייה שהרמב"ם סובר שספיקא דאורייתא לחומרא אינו מן התורה (אלא מדרבנן). כי אם היה מן התורה, היו יכולים לקבל מלקות. החיוב הוא "על צד הספק" – חומרא דרבנן.

3. **נשים ומלקות:** נשים כן יכולות לקבל מלקות על דברים שהן בוודאי חייבות. הטומטום/אנדרוגינוס לא מקבל מלקות רק כי הוא/היא ספק, לא כי הוא/היא אשה.

פשט: הסרת שיער משאר חלקי הגוף (בית השחי, בית הערווה וכו') אינה אסורה מן התורה, אלא מדברי סופרים. העובר מקבל מכת מרדות. זה נאמר רק במקום שרק נשים מסירות שיער כזה. אבל במקום שגם גברים עושים זאת, אם הסיר אין מכים אותו.

חידושים:

1. **עיקר האיסור:** זה לא איסור סתמי על הסרת שיער, אלא ספציפית על הסרת שיער **כפי שנשים עושות**. לכן, אם במקום מסוים גם גברים מסירים את שיערם, אין איסור – כי זה כבר לא "תיקון נשים".

2. **רמ"א – מותר להעביר שער שאר איברים במספרים בכל מקום:** הרמ"א סובר: הסרת שיער מבית השחי ובית הערווה שמדברים עליה בתער – זה תלוי במנהג המקום. אבל **במספרים** מותר בכל מקום, אפילו במקום שרק נשים עושות זאת, כי מנהג הנשים הוא בתער, לא במספרים. לכן מספרים אף פעם לא "כדרך אשה".

הלכה – לא ילבש: עדי אשה / עדי איש

דברי הרמב"ם: "לא תעדה אשה עדי איש" – אשה לא תתקשט בתכשיטי איש, כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע, או שתלבש שריון, או שתגלח ראשה כאיש. "ולא יעדה איש עדי אשה" – כגון שילבש בגדים צבעונים וכלי (חלי) זהב, במקום שאין לובשין אותן כלי אלא נשים. הכל כמנהג המדינה.

פשט: בשני הכיוונים אסור – איש לא יכול ללבוש בגדי/תכשיטי נשים, אשה לא יכולה ללבוש בגדי גברים. הכל תלוי במנהג המדינה.

חידושים:

1. **לשון "עדה" – מקור לא ברור:** הרמב"ם משתמש בלשון "לא תעדה" / "לא יעדה" – מלשון עדיים/תכשיטים. אבל הפסוק עצמו אומר "לא יהיה כלי גבר על אשה" ו"לא ילבש גבר שמלת אשה" – הלשון "עדה" אינו לשון הפסוק. לא ברור מאיפה הרמב"ם לוקח את הלשון – אולי מגמרא.

2. **אשה שגילחה ראשה כאיש:** הרמב"ם מביא שאשה שמגלחת ראשה כאיש אסור. נקודה מעניינת: קודם למדנו שאשה חייבת להסיר שיער (העברת שער), אבל כאן יש איסור להסיר שיער כמו איש. זו לכאורה אחת הסיבות שהרמב"ם מציב את ההלכות ביחד – כי בהסרת שיער נכנסים שני הכיוונים של "לא ילבש".

3. **הכל כמנהג המדינה:** הרמב"ם מדגיש שהכל תלוי במנהג – אם במקום מסוים רק נשים הולכות עם תכשיט מסוים, איש לא יכול ללבוש אותו, ולהיפך.

4. **רמב"ם בספר המצוות – שני טעמים לאיסור:** הרמב"ם בספר המצוות מביא שמנהג ההתחלפות בלבוש היה אצל גויים משתי סיבות: (א) לעורר את התאוה והשחיתות – לעררב גברים ונשים, (ב) עבודה זרה – זה היה דרך בעבודה זרה. זה מראה שלאיסור יש משמעות רחבה יותר – זה נכנס גם להלכות איך יהודי לובש בכלל.

הלכה – מלקט שערות לבנות / צובע שער

דברי הרמב"ם: "מלקט שערות לבנות מתוך השחורות מראשו או מזקנו – משערה אחת לוקה, משום שעוטה עדי אשה." "וכן אם צבע שער שחור משערה לבנה אחת – לוקה."

פשט: הוצאת שערות לבנות מבין השחורות, או צביעת שערות לבנות לשחור, אסור משום לא ילבש, כי זה דבר נשי של התייפות.

חידושים:

1. **אין אזכור של "מנהג המדינה":** במלקט שערות לבנות וצובע שער הרמב"ם לא אומר את הלשון "מנהג המדינה" – בניגוד להלכה הקודמת על לבושים. פוסקים דנים בזה – שאולי גם כאן יש מנהג המדינה, אבל זה לא כתוב במפורש.

הלכה ו-ז – השחתת הזקן

דברי הרמב"ם: "דרך כל עובדי עבודה זרה להשחית זקנם, לפיכך אסרה תורה להשחית את הזקן... חמש פאות יש בו: לחי העליון ולחי התחתון מימין, ולחי העליון ולחי התחתון משמאל, ושבולת הזקן."

פשט: הטעם לאיסור הוא כי עובדי עבודה זרה עשו כך. לזקן יש חמש פאות: לחי עליונה ולחי תחתונה מימין, לחי עליונה ולחי תחתונה משמאל, ושבולת הזקן (הקצה התחתון).

חידושים:

1. **"פאות" אצל זקן פירושו כל הזקן:** הרמב"ם לומד ש"פאות" לגבי זקן לא אומר פינות ספציפיות, אלא כל הזקן – רק כפי שמחלקים זקן לחמישה חלקים. זה אומר שאפילו לגלח רק צד אחד זה כבר עבירה.

2. **לוקה חמש:** מי שמסיר את כל חמש הפאות מקבל חמש מלקיות – כל פאה היא עבירה בפני עצמה.

3. **דווקא בתער:** "ואינו חייב עד שיגלחנו בתער" – גם אצל זקן צריך להיות בתער, כי "לא תשחית" פירושו "גלוח שיש בו השחתה" – תער חותך עמוק יותר.

4. **במספרים – פטור אבל אסור:** מי שמגלח זקנו במספרים פטור. הרמב"ם סובר לכאורה שבמספרים פטור אבל אסור.

5. **חילוק בלשון:** בפאות הראש כתוב "ליקוט" ואצל זקן כתוב "מגלח" – אולי כי "ליקוט" מתאים יותר לפאות הראש.

6. **אשה: "ואשה מותרת להשחית זקנה אם היה לה" –** אשה עם זקן מותרת להסיר אותו. ואם אשה מגלחת זקן של איש, היא פטורה (אבל לכאורה אסור).

הלכה – שפם (שפם)

דברי הרמב"ם: "והשפם מותר לגלחו אפילו בתער, והוא השער שעל גבי השפה העליונה. וכן השער המדולדל מהשפה התחתונה, אף על פי שמותר, לא נהגו ישראל להשחיתו, אלא מגלחין קצתו כדי שלא יעכב אכילה ושתייה."

פשט: השפם (שפה עליונה) מותר אפילו בתער כי הוא אינו אחת מחמש הפאות. השיער של השפה התחתונה – אף על פי שמותר – לא נוהגים לגלח לגמרי, אלא קצת כדי שלא יפריע לאכילה ושתייה.

חידושים:

1. **מנהג מוסלמי:** למוסלמים יש מנהג דווקא לגלח את השפם (זקן גדול בלי שפם). לכן ליהודים יש מנהג דווקא לא לגלח לגמרי את השפם – כדי להבדל מהם. מגלחים רק קצת, אבל לא כמו מוסלמים.

2. **האריז"ל:** האריז"ל הקדוש אמר לא לגלח את כל הזקן, אבל הוא גם אומר לגלח את השפם – באותו לשון "מעכב את האכילה". זה מראה כמה המנהג היה מקובל.

3. **[דיגריסה: מאכלות אסורות בשפם]:** הערה הומוריסטית שאנשים שמחזיקים שפמים גדולים יש להם בעיה עם מאכלות אסורות שנשארות תלויות בשיער.

הלכה – העברת שער משאר הגוף: איסור דרבנן

דברי הרמב"ם: "העברת השער משאר הגוף"

ף, כגון בית השחי ובית הערוה, אינו אסור מן התורה אלא מדברי סופרים. והעובר מכין אותו מכת מרדות. במה דברים אמורים? במקום שאין מעבירין שער אלא נשים, כדי שלא יתקן עצמו תיקון נשים. אבל מקום שמעבירין השער אנשים, אם העביר אין מכין אותו.***

פשט: איסור שריטה על מת חל גם על ישראל וגם על כהן, אף על פי שהפסוק נמצא אצל כהנים.

חידושים:

1. **"שרט שריטה אחת על חמשה מתים, או חמש שריטות על מת אחד, לוקה חמש":** בשריטה אחת על חמישה מתים, זו מעשה אחת – למה חמש מלקיות? התירוץ: יש חמש כוונות, כל כוונה למת אחר, וחמש כוונות יכולות לעשות חמישה איסורים. היסוד הוא שאצל ישראל כתוב "על כל אחת ואחת" – התרו בו על כל מת בנפרד.

2. **שריטה ועבודה זרה:** "ויתגודדו כמשפטם בחרבות וברמחים" – בעבודה זרה היו שורטים עצמם בכלים. מנהג עבודה זרה היה בכלי, ועל מת בלי כלי. מענישים על שניהם, אבל שריטה לעבודה זרה לכאורה חמורה יותר כי היא יותר מחוברת לעבודה זרה.

3. **[דיגרסיה: מנהגים שיעיים]:** אצל מוסלמים שיעים יש מנהג כזה של לשרוט עצמם על מתים (עשורא). אולי זה חיקוי טעות של שניהם – גם עבודה זרה וגם אבלות.

הלכות לא תתגודדו – שתי דרשות

דברי הרמב"ם: "בכלל אזהרה זו שלא יהיו שני בתי דינין בעיר אחת, זה נוהג כמנהג זה וזה נוהג כמנהג אחר, שדבר זה גורם למחלוקת גדולה. והוא שאמר לא תתגודדו, שדרשו חז"ל לא תעשו אגודות אגודות."

פשט: הרמב"ם מביא את שני הפירושים ל"לא תתגודדו" – גם שריטה על הגוף, וגם לא תעשו אגודות אגודות (לא לעשות קבוצות שונות). שניהם מדאורייתא, כמו ב"לא תחנם" שכמה דרשות כולן מדאורייתא.

חידושים:

1. **שיטת הרמב"ם נגד ראשונים אחרים:** בגמרא משמע ששני בתי דינים בעיר אחת זה היתר גמור – אם יודעים שאחד ויזניצר ואחד בעלזר, זה כמו שתי עיירות ואין סתירה. אבל הרמב"ם לומד להיפך – שני בתי דינים בעיר אחת הוא עיקר האיסור, כי זה גורם למחלוקת הגדולה ביותר.

2. **יסוד הרמב"ם של בית דין אחד:** הרמב"ם החזיק מאוד שזה מיסוד התורה שיהיה בית דין אחד שמנהיג. הוא הזכיר את הסנהדרין הרבה פעמים, והוא התעסק בכך שכל היהודים ילכו לפי אותה הלכה, אותו מהלך, אותה דרך.

3. **הקשר לעבודה זרה:** "אגודות אגודות" יש לו קשר אמיתי לעבודה זרה – כל היהודים עובדים בורא אחד, הולכים דרך אחת. התפלגות לאגודות היא בחינה של עבודה זרה.

4. **[דיגרסיה: דרשה מקורית – "על המת" ומחלוקת]:** "לא תתגודדו" נמצא ליד "על המת" – כשראש בית הדין הגדול חי, יש בית דין אחד. כשהוא מת, מתחילה השאלה מי הממלא מקום, וכל אחד מתפלג – מי היורש האמיתי, מי מבין באמת את התורה. כשיהדות "חיה" (יש נביאים, בית דין), יש אחדות; כשהיא "מתה", באה התפלגות.

5. **[דיגרסיה: עסקנות כעבודה זרה]:** עסקנות (מניפולציה פוליטית) היא סוג של עבודה זרה, רלוונטי ל"לא תתגודדו".

הלכות קרחה על המת

דברי הרמב"ם: "וקרחה קרחה על המת... ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת. אחד ישראל ואחד כהן."

פשט: אסור לתלוש שיער מהראש על מת. "בין עיניכם" פירושו בחזית הראש (כמו תפילין), אבל זה חל על כל הראש, כי פסוקים אחרים אומרים "בראשם".

חידושים:

2. **לאשה אין זקן – אז איך זה "כדרך אשה"?** התירוץ: זה לא ספציפית על זקן, אלא הדבר של להתייפות/להיראות צעיר הוא "מנהג אשה" – זו מעשה נשית.

הלכות כתובת קעקע

הגדרת כתובת קעקע

דברי הרמב"ם: "כתובת קעקע האמורה בתורה – הוא ששורט על בשרו וממלא מקום השריטה כוחל או דיו או שאר צבעונים הרושמים. וזהו מנהג הגויים שרושמים עצמן לעבודה זרה שלהם, כלומר שהוא עבד מכור לאותו עבודה זרה."

פשט: כתובת קעקע (קעקוע) – שורטים בעור וממלאים צבע. זה היה מנהג גויים לסמן עצמם כעבדים לעבודה זרה שלהם.

חידושים:

1. **למה הרמב"ם מציב זאת כאן:** הרמב"ם מכניס כתובת קעקע לאותה קטגוריה כמו לא ילבש, כי שניהם דברים שעושים לגוף – זה נכנס להלכות איך יהודי מתייחס לגופו.

2. **טעם האיסור – "עבדי הם ולא עבדים לעבדים":** אצל גויים היו חורטים בגוף העבד – כמו שעשו לעבדים יהודים, כמו לבהמה ("כבני מרון" – שמים מספר). המטרה היא לעשות אדם שהוא לא אדם, הוא שייך למישהו. יהודי אינו עבד – "עבדי הם ולא עבדים לעבדים". ליהודי יש זכות לעבוד את ה', לא להיות מסומן כרכוש.

3. **[דיגרסיה: "לאיזה רבי אתה שייך?"]:** כשאומרים למישהו "לאיזה רבי אתה שייך?" צריך לומר "אני לא שייך" – כי אם כן, יש שאלה של כתובת קעקע. "אולי כתובת קעקע פירושה כשכותבים אותך בספר 'אנשי שלומנו' – זה כתובת קעקע של היום."

כתב ולא קעקע / קעקע ולא כתב

דברי הרמב"ם: "כתב ולא רשם בצבע, או רשם בצבע ולא כתב בשריטה – פטור. עד שיכתוב ויקעקע. באיזה מקום בגופו, בין איש בין אישה – לוקה."

פשט: צריך שני החלקים – שריטה (קעקע) וגם הכנסת צבע (כתובת). רק אחד בלי השני – פטור.

חידושים:

1. **"פטור" – פטור אבל אסור?:** "פטור" בדרך כלל אומר פטור אבל אסור – זה כלל בחומרות, וכבר ראינו כמה פעמים ברמב"ם ש"פטור" אומר פטור אבל אסור. אבל נשאר שאלה – האם זה חל גם כאן. למשל: אם מישהו כותב בטוש על אדם (בלי שריטה), האם זה אסור מדרבנן? זה נשאר לא פתור.

הכותב לעומת הנכתב

דברי הרמב"ם: "אבל זה שכתבו על בשרו... אינו חייב אלא אם סייע כדי שיעשה המעשה. אבל אם לא עשה כלום אלא ישב לו עד שכתבו עליו, אינו לוקה."

פשט: איסור כתובת קעקע חל על העושה. האדם שעליו עושים את הקעקוע חייב רק אם עזר באופן אקטיבי.

חידוש: *הטעם* לאיסור הוא להיראות כגוי, אבל *מעשה האיסור* הוא העשייה עצמה. לכן, אם האדם יושב פסיבית ונותן לעשות לו קעקוע, הוא פטור ממלקות.

הלכות שריטה על המת

דברי הרמב"ם: "השורט שריטה אחת על המת... ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם. אחד ישראלי ואחד כהן."

1. **דין שוגג ומזיד במגלה ונתגלה:** כשאחד שוגג והשני מזיד, כל אחד נידון לפי מצבו – המזיד מקבל מלקות, והשוגג מביא עולה. לא אומרים שמכיוון שהנתגלה היה שוגג, המגלה אוטומטית פטור.

2. **כלל לכל הפרק:** כל הלכות הפרק (כתובת קעקע, שריטה, קרחה) יש להן אותו דין: בדבר שנעשה *לאדם*, *העושה* חייב. האדם שנעשה לו חייב רק אם הוא מסייע – וזה לאו שיש בו מעשה (כי הסיוע הוא מעשה), והוא מקבל מלקות.

יסוד כללי של כל הפרק – סיכום

חידוש – יסוד כללי המאחד את כל הלכות הפרק: כל ההלכות בפרק זה יש להן אותו מהלך – מדובר בדברים שנעשים בגוף האדם, ולא נעשים על ידי עצמו (אלא על ידי אחר). מי שעושה זאת חייב, אבל מי שנעשה לו גם חייב אם הוא מסייע. וזה לאו שיש בו מעשה (לכן לוקין עליו).

זה חל באופן שווה על כל שש המצוות בפרק:

1. פאות הראש – לא לגלח את הפאות

2. השחתת הזקן – לא להשחית את הזקן

3. לא ילבש – לא ללכת בבגדי נשים

4. כתובת קעקע – לא לעשות קעקוע

5. שריטה – לא לעשות שריטה

6. קרחה – לא לעשות קרחה

חידוש – המהלך העמוק של הפרק: כל הפרק עוסק באיך גוף היהודי צריך להיראות – שונה מעבודת כוכבים. זו השייכות למה הרמב"ם מציב את כל ההלכות הללו ביחד בהלכות עבודה זרה – אלו כולם דינים שקובעים את מראה גופו של יהודי, שיהיה נבדל מדרכי העכו"ם ועבודה זרה.

זה סוף הלכות עבודה זרה.

1. **שיעור קרחה:** "כדי שתיראה כגריס פנוי בלא שער" – מקום בגודל גריס שריק משיער.

2. **אופן הקרחה:** "אחד הקורח ביד ואחד בסם" – גם תלישה ביד וגם בחומר כימי.

3. **חמש קרחות בבת אחת:** הרמב"ם מביא את המקרה של "חמש אצבעותיו בסם והניחן חמש מקומות בראשו" – הוא טבל חמש אצבעות בסם והניח על חמישה מקומות. אף על פי שזו מעשה אחת והתראה אחת, לוקה חמש, "שהרי כולן באו כאחת". החידוש: זה ש"כולן באו כאחת" עושה שההתראה האחת יכולה לחול על כל החמש. בדרך כלל היינו אומרים שחמש אצבעות הן כמו חמש מעשות נפרדות, אבל כאן זו מעשה אחת עם חמש תוצאות.

4. **קרחה רק על המת:** "הקורח ראשו... על צרה אחרת – פטור. ואינו לוקה אלא על מת בלבד, או על שריטה לעבודה זרה." קרחה לעבודה זרה לא מפורשת בפסוק (לא כמו שריטה). הרמב"ם מודה שקרחה היא מנהג הבלים של גויים, והתורה אסרה אותה כי זה מנהג גוי.

הלכה – קרחה/שריטה על חברו: כללי דין

דברי הרמב"ם: "הקורח קרחה בראשו של חברו... הרי זה ספק אם חייב מכות על בשרו של חברו. ואם חברו מסייע, שניהם מזידין, שניהם לוקין. ואחד שוגג ואחד מזיד – המזיד לוקה."

פשוט: מי שתולש שיער של אחר – זה ספק אם הוא חייב מלקות. אם הנפעל עזר (מסייע), שניהם חייבים. אם אחד שוגג ואחד מזיד, המזיד מקבל מלקות.

חידושים:

תמלול מלא

כל ההלכות הללו, מעניין, כולן הלכות של הגוף, נכון? של הגוף והלבוש. יש לזה קשר אולי למה שהרמב"ם אמר...

הברותא: חוקות הגוי.

חוקות הגוי, זוכר? הוא אמר שיש שני סוגי חוקות הגוי, או בשערם ולבושם. כל אלה יש להם משהו עם שערם ולבושם.

שיטת הרמב"ם בטעמי המצוות

אני מתכוון, יכול להיות שיש לזה קשר לשיטת הרמב"ם שצריך תמיד להבין את טעמי המצוות. ראשונים אחרים אמרו, זו עוד מצוה, לא כל מצוה צריך לדעת בדיוק באיזו קטגוריה. אבל הרמב"ם, שטעמי המצוות חשובים לו, הוא צריך שהכל יסתדר.

מה קורה שאחד חובל בחברו? אמר הרמב"ם, זו תורה יפה, שאם האדם לא יהיה לו ראייה נורמלית, ברורה על העולם, הוא יפול בקלות אצל עובדי עבודה זרה, הוא יאמץ בקלות שקרים וכדומה. אז גם כאן, לא להיות דומה במלבושים ובמראה ל...

חידוש: ההלכות נמצאות בהלכות עבודה זרה

לא, אבל זה עדיין חידוש שהרמב"ם שם את זה בהלכות עבודה זרה. זה חידוש, כי למשל ערלה, הרמב"ם גם שזה בגלל עבודה זרה, היה להם מנהג אז לאכול ערלה למשהו כזה.

אני לא מאמין שהרמב"ם היה אומר, למשל, יש את ההלכה של יהרג ואל יעבור אפילו על דברים שיש להם רק שייכות לעבודה זרה. הרמב"ם לא אמר את זה בדיוק, יכול להיות שהרמב"ם אינו כתוספות, כי למשל, לא קשה לומר שמי שמגלח את פאותיו עובר בזה על אביזרייהו דעבודה זרה, או מי שעושה שרט לנפש.

רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק י"ב – פאות הראש, פאות הזקן, ומלבוש

הקדמה: מקומן של המצוות בהלכות עבודה זרה

אנו הולכים ללמוד הלכות עבודה זרה פרק י"ב, הפרק השנים עשר של הלכות עבודה זרה, וזה בספר המדע, זהו ספרו של הרמב"ם שנקרא משנה תורה.

הפרק הוא פרק מעניין, כי למדנו בתחילת הלכות עבודה זרה שיש 51 מצוות שקשורות לאיסורי עבודה זרה. ארבע המצוות האחרונות הן מצוות שהרמב"ם סבר שטעם המצוות, או אולי אפילו גדר המצוות באופן מסוים הוא, שלא לעשות כמנהגי עבודה זרה.

ראינו כבר למעשה כמה דברים שאסורים משום שהם מנהגי עבודה זרה, כמו עשיית אשרה או מצבה, או אולי מעונן, אפילו מנחש, שהוא מנהג עבודה זרה. זה לא ממש עבודה זרה עצמה, זה מנהג, אבל את אלה עדיין אפשר להבין שהם קשורים לעבודה זרה.

האם יש קבוצת מצוות שהן פשוט המנהג, הדרכים של עובדי עבודה זרה? יכול להיות שהוא סבר שזהו סגנון שעובדי עבודה זרה אוהבים, איני יודע. והרמב"ם הכניס את הלכות המצוות הללו בהלכות עבודה זרה. אגב, היינו שמים אותן במקומות אחרים, אולי ביורה דעה, הרי רק עומד ביורה דעה, נדמה לי.

אחת המצוות היא פאות, פאות הראש, פאות הזקן, לא תלבש אשה כלי גבר, דבר כזה שאנו קוראים לו הסילברש, כן, שלא ללכת בבגדי נשים או להיפך. כתובת קעקע, ושרט לנפש, להתגודד כשאדם מת, לעשות קרחה כשאדם מת.

פאות זה אולי קצת פחות, כי זה מתכוון רק לא לעשות כמו הגויים, אתה לא צריך לגלח כך, אתה לא עושה כך. לא פאות ארוכות, זה בטוח לא ממש מצוה, אבל...

העיקרון: לא לעשות כמותם

זה מעניין, יוצא שבהלכות עבודה זרה, יש הרבה מאוד מצוות שלא לעשות כמותם, אפילו אתה לא עושה את זה. הם עשו עצים ליד עבודה זרה שלהם, אתה לא תעשה עץ ליד המזבח. זה לא שיש משהו לא בסדר עם עץ, או שיש משהו לא בסדר עם סגנון השיער.

תמיד אפשר לחפש, מכיוון שיש בעיה, כי אם העולם משתנה ואין עובד עבודה זרה שעושה כך, מה עכשיו? זה בטוח, ולא אומרים שההלכה היא להסתכל במגזינים איך גוי נראה היום, וזה מה שנראה אחרת.

שזה גם בזה. זה הרי הכל אמת, אני בכלל לא יכול "לא תלכו בחוקותיהם", איך אומר בית יוסף. זה פלוס, גם מה שהגויים עשו פעם, וגם אם זה משהו שמויחד לגויים, לעובדי עבודה זרה היום, גם אסור לעשות את זה. זה שניהם.

יכול להיות, צריך עוד אולי להבין, אני לא יודע אם זו עבודה על כל הדברים הללו, אבל אני מתכוון שצריך להיות אפשר למצוא איזושהי דרך איך, למשל המצבה, או למשל הפאות, יש משהו משמעות בזה. אני לא יודע מה המשמעות, אבל אולי מי שידע משהו על אסתטיקה של אדם, יש איזושהי סיבה למה עובדי עבודה זרה דווקא גילחו כך, ויש איזושהי סיבה למה הקב"ה צריך... אני לא יודע, משהו צריך לומר. כי לא שמשוהו הוא משהו שא.

חברותא: פאר הוא הארכיטקטורה שלהם, למדנו אתמול.

הלכה א: הקפת פאת הראש

טוב, בואו נלמד בפנים. אומר הרמב"ם: "**אחד המגלח פאת ראשו**", לראש יש פינות, כמו ששדה יש פאות, הפינות, הנה פינה, הנה פינה, הפינות בראש, שלא לגלח את הפינות, "**כמו שהיו עושין עובדי עבודה זרה וכומריהם**", כי אסור לגלח כמו שעובדי עבודה זרה וכומריהם היו עושים. שנאמר, כך עומד הפסוק, "**לא תקיפו פאת ראשכם**".

חייב על כל פאה ופאה

אומר הרמב"ם, "**וחייב על כל פאה ופאה**", כי כתוב לשון פאה, לשון יחיד, שכל פאה, כל פינה בראש, היא חייב נפרד. לפיכך, "**המגלח שני צדדיו**" אחד שמגלח את שני צידי ראשו, "**אפילו בהעלם אחד והתראה אחת**", אפילו אם הוא עושה זאת בהעלם אחד והתראה אחת, "**לוקה שתיים**", הוא לוקה שתי מלקיות. למה כך? כי אם היה עושה זאת בשני פעמים ובשתי התראות, היה חייב פעמיים על אותו לאו. עכשיו הוא חייב פעמיים כי כל פאה היא לאו בפני עצמו.

הלכה ב: מגלח פאות בלבד לעומת מגלח כל הראש

אומר הרמב"ם הלאה: "**אחד המגלח פאות בלבד ומניח שער כל הראש**", אין הבדל בדיוק איך עושים את זה, מגלחים רק את הפינות ומשאירים את שאר הראש. ואין הבדל... הרמב"ם אמר פעם איך אסור לגלח.

לא, הרי יש מצוה שהרמב"ם מסביר את ההלכה. כלומר, צריך להיות שמנהג הכומרים, או מנהג, איני יודע, רק הכומרים או כל אחד, היה המנהג דווקא לגלח מסביב ולהשאיר באמצע. כי אדם יכול לחשוב, נכון, בלורית, שני סוגי בלורית, סוג אחד של בלורית.

אבל הרי אדם יכול אז הוא עובר, אתה יודע? הוא עובר על "לא תקיפו", הוא גילח בתער באופן שאסור, ו"ובחוקותיהם לא תלכו". כי הרמב"ם התכוון ש"לא תקיפו" עובר רק כך. מי שמגלח את כל הראש, נכון, הוא כבר לא נראה כמו הגלחים, אבל בכל זאת הוא עשה מעשה מסוים כמו הגלחים עם גילוח הפאות.

מי שמגלח כל הראש גם לוקה. נכון, מי שמגלח פאותיו אבל לא כל הראש, שאז הוא עושה כמו הגלחים, וכמו שלמדנו אתמול שלכאורה אז הוא עובר גם על "ובחוקותיהם לא תלכו". מי שמגלח כל הראש, אה, אפשר שהוא בכל

אפילו לפי הרמב"ם יש אולי רמות של עבודה זרה. יש ממש עבודה זרה עבודה זרה, לעשות פסל או איני יודע, אשרה, ויש דברים שהם כבר יותר רחוקים, אבל זה עדיין באותה קטגוריה של 51 המצוות של עבודה זרה. אני לא מאמין שהרמב"ם היה אומר, נניח אם הרמב"ם, הבא נראה במקומות אחרים, אם הרמב"ם אומר שצריך למסור נפש על כל מה שהוא אביזריהו, אני לא מאמין שצריך למסור נפש על כל 51 המצוות הללו.

השוואה לגילוי עריות

נכון, אבל אני חושב עכשיו, עכשיו אני יכול להבין קצת יותר טוב, תמיד היה לי קשה בזה. אה, אמרתי לך שאין לי ראייה ברורה, סליחה, לא הבאתי ראייה. שהרמב"ם אמר שאסור להיות לבוש על המקום שהוא בגדר עבודה זרה. אם זה מן הסתם לא פשוט כמו גילוי עריות.

גילוי עריות הוא גם אמר שאסור להימצא בסתימה אחרי הגדר, ואפילו זה רק להסתכל על אשה, זה רק ענין של צניעות, זה רק דרבנן. אוקיי, שם זה רק דרבנן, שם זו גזירה חדשה. אבל כאן נראה שזה לא ממש עבודה זרה. זה בטוח שיש מצוה כזו.

שיטת הרמב"ם: איך נראה יהודי שייך לעבודה זרה

אבל עכשיו אני מבין, הפעם האחרת שאני לומד את זה אני מבין כבר קצת יותר טוב. שהרמב"ם אמר בפרק י"א של חוקות הגוי, שיש כשם שישראל מובדלים מן הגוים בדעותם ובמדותם ובדעתם, כך צריכים הם להיות מובדלים במלבושיהם ובשאר מעשיהם. ועל זה יש מצוות מסוימות.

כלומר, אם שואלים, נניח ככה, אם שואלים, איך נראה יהודי? מה זה יהודי? אוקיי, העיקר של יהודי הוא אמונה. לא כופר בעבודה זרה, לא כופר בעיקר. יהודי הוא מי שלא עובד עבודה זרה. אוקיי, איך נראה יהודי? יהודי הולך עם זקן ופאות.

אז, הגויים רצו להיות עם פאות, אותנו מסתכלים עלינו, כן, זה מעניין. אנחנו חושבים כמו הרמב"ם קצת. מה זה יהודי? ליהודי יש פנים יהודיות, הוא הולך עם זקן ופאות. או שהוא לא מגלח בשבת את זקנו ופאותיו, מה שההלכה היא בדיוק. משא"כ גוי, לפסל יש זקן ופאות. לגוי אין זקן ופאות.

לא, זקן ופאות זה סתם עוד מצוה, כך ליטאי יכול לומר, זו רק עוד מצוה, זה לא מה שעושה יהודי. לא, כי הרמב"ם אומר שזה עושה יהודי, כי זה מה שהתורה רוצה להבדיל יהודים מגויים. זה אמת שיש עוד דברים, כמו שבסייעתא דשמיא דיברנו, יש גם "ואבדיל אתכם מן העמים", אבל "ינתן שלום בחילינו", זה לא הצורה של איך נראה יהודי, זה לא היוזואלי.

שם, לשון, מלבוש, למשל, היהודים שהיו במצרים התבדלו מעבודה זרה, הרי זה שם, לשון, מלבוש. יכול להיות שלשון מתכוון ללשון שנאמר בכהאי גוונא, הוא עושה מילים חדשות שאין בהן מילים של עבודה זרה. אבל הכוונה היא, המלבוש, השם, הם ראו "לא שם אלהים אחרים לא תזכירו", ושלא יאמרו את שמות עבודה זרה אולי.

אבל כן, רואים שהדבר איך נראה יהודי, איך הוא מתנהג יהודי בגופו, המראה הבסיסי, הרמב"ם סבר שזה שייך לעבודה זרה. זה מאוד מאוד יפה לחשוב כך. זה ממש הרמב"ם סובר שאיך נראה יהודי, הזקן והפאות.

אני מתכוון שהרמב"ם אומר את זה בפירוש בספר המצוות שלמדנו, אני זוכר שציינתי את זה, שזה לא סתם, אדם יכול לומר, "אה, פאות זה סתם איסור, אסור לגלח, זה לא חלק מאיך זה נראה". זה כן, התורה רוצה דווקא שאדם ילך עם זקן.

למעשה האיסור הוא שאסור לגלח לגמרי בתער, אמת. אפשר למצוא, המילה לא כל כך חזקה שצריך כן ללכת עם זקן ופאות, אלא שלא להיראות כמו עובדי עבודה זרה, ולא לעשות את התספורות של עובדי עבודה זרה. אבל אני מתכוון שזה בטוח לפי הרמב"ם, בטוח בזקן, אני זוכר שהרמב"ם אמר כמעט בפירוש בספר המצוות, שיהודי צריך ללכת עם זקן. אפשר למצוא היתר שמגלחים בלי תער, אין בעיה, אבל זה בטוח שהצורה היהודית, ההבדל מעבודה זרה, הוא שהוא הולך עם זקן.

ורואים, נשים גם יש להן שיער על הראש, ויש להן גם פאת ראש. אבל פאת ראש לא אומרים.

דובר 2: כן, לנשים אין זקן.

דרשה: כל שישנו בבל תשחית ישנו בבל תקיף

דובר 1: אז כל שישנו. אז ממילא, הוא משווה את שני הדברים, הוא דורש סמוכים, כתוב אחד ליד השני. הוא אומר כל שישנו בבל תשחית, כלומר יש לו זקן, ישנו בבל תקיפו. ואשה, מי שאינו בבל תשחית, אין לה זקן. אשה אין לה זקן, ממילא היא מוחרגת מהמצוה. בין אם היא גילחה פאת ראשו של איש, ובין כי היא לא בלבוש איש, ובין אם היא נתגלחה.

חידוש: עבדים חייבים — הבדל בין פטור מהותי לפטור גופני

פרק יב: איסורים משום התדמות לעובדי ע"ז — פאות הראש, השחתת הזקן, ושער הגוף (המשך)

דובר 1: לפיכך, ועבדים שיש להם דין, לגבי מצוות יש להם דין שהם חייבים כמו נשים, הלא יש להם זקן, יש להם כן זקן, אז אם הסיבה שהם פטורים היא משום שזו מצות עשה שהזמן גרמא, או במהות, שזו מצווה שנשים מופקעות ממנה במהות, היה עבד אותו דבר. אבל כיוון שיש לזה קשר לגוף של אישה, אישה אין לה זקן, עבד הוא סוג של אישה שיש לה כן זקן, אז אצלו כן שייך, אז כן אסור בהקפה.

זה חילוק למדני מדוע כאן עבד כן חייב. לא מצאנו שמישהו יאמר, נניח, משום שלמשל עבד, השחתת זרע נניח, ודאי אישה אינה שייכת לאותו סוג, זה גוף אחר. אבל כיוון שזה נוגע לגוף, כן, זה מעניין.

על כל פנים, הכל כך, על זה כך היא ההלכה, כן.

הולך הרמב"ם הלאה.

קושיא: מדוע אישה פטורה מבל תשחית?

דובר 2: עכשיו נהפכת הקושיא להיפך, מדוע אישה פטורה מבל תשחית? ממילא אתה אומר כך קוראים?

דובר 1: לא, אני מבין מה אתה אומר, אתה אומר שאין לה אין לה. אבל אתה מקיש אחד לשני, נכון? משהו, אם אתה הולך אחר הטעם זה קשה. כי אתה אומר כן כל שישנו, כשאתה אומר כל שישנו, מבין? קשה להבין אחר הטעם, נכון? באמת.

צריך לדעת, יכול להיות שאכן בעבודה זרה גם היה רק הגברים, איני יודע, אבל הרמב"ם לא אומר כך, אבל כן.

הלכה ד: כלל של נשים במצוות — לא תעשה ועשה

דובר 1: אומר הרמב"ם הלאה, כל מצוות לא תעשה, עכשיו הוא עובר לכלל חדש. כיוון שהוא מזכיר את המצווה של... הפעם הראשונה לדעתי בספר של הרמב"ם שהוא מזכיר שאישה מופקעת ממצווה מסוימת. לא היה נוגע עד עכשיו. דיברנו שאישה פטורה מתלמוד תורה, אבל לא עמד ממש שאין לה את המצוות, רק עמד שהן לא צריכות ללמוד.

דובר 2: לא, בהתחלה עמד נשים פטורות.

דובר 1: ראשית, אני זוכר, בפרק הראשון של תלמוד תורה כבר למדנו בנחת ובנחת רוח, שהיא פטורה מללמוד ומללמוד. זה כן עמד.

לשון הרמב"ם: נשים במצוות לא תעשה

דובר 1: אומר הרמב"ם הלאה, ומדברים כבר על חיוב נשים במצוות, הולך הרמב"ם להסביר מעט את הענין. אומר הרמב"ם, **כל מצוות לא תעשה שבתורה**, במצוות עשה יש חילוק בין זמן גרמא ולא זמן גרמא. אבל מצוות לא תעשה, נשים גם מחויבות כמו גברים. **כל מצוות לא תעשה שבתורה, אחד אנשים ואחד נשים חייבין, חוץ, וכאן הוא מונה לאו שנשים פטורות ממנו.**

אומר, איזה לאו? "**בל תקיף**", "**בל תשחית**", ו"**בל יטמא כהן למתים**". "**בל תקיף**" זה גילוח הפאות, "**בל תשחית**" זה גילוח הזקן, ו"**בל יטמא כהן למתים**", כהנת פטורה מהלאו של "**בל יטמא למתים**". אישה כהנת אין עליה הלאו, היא מותרת.

מקרה לא נראה כמו הגלחים, אבל הוא עשה את האיסור של פאות ראשו, ו"העובר גילח הפאה לוקה".

חידוש: התורה בחרה את פאות הראש מכל העיצוב

זה מעניין, לא אמרנו לתורה, כשהתורה היא... הרי מהעיצוב של הגלחים התורה בחרה את הדבר, פאות הראש, זה האיסור העיקרי. זה הפשט. לכאורה צריך... אם רוצים... אומרים שהרמב"ם אומר שצריך להבין טעמי המצוות, הייתי חושב שהטעם לא מספיק לומר שזה היה דווקא המנהג של הגויים. חייב להיות שלגויים היה פשט בזה. הייתי רוצה לשאול את הגלחים, היום זה לא המנהג, אבל פעם... הייתי רוצה לשאול את הגלחים של פעם מה הסיבה שהיתה להם, אולי היה להם הסבר למה זה כך. אני לא יודע.

כן, טוב, הלאה.

כן, טוב. "**ומדבריהם למדנו שאין איסור אלא במגלח**". המגלח, המספר, מי שעושה את המעשה. "**אבל המתגלח אינו לוקה, אלא אם כן סייע למגלח**". אלא אם כן עזר למגלח.

חידוש: האיסור הוא על המעשה, לא על המראה

זה מעניין, כי כאן לכאורה אמרת לי שהעיקר הוא איך אתה נראה, לא איך מעשה הגילוח. הרי המעשה היא שאתה נושא את העיצוב. אבל למעשה, התורה הקפידה על ההקפה, על המעשה, לעשות את המעשה של גלח כך.

הרמב"ם פוסק כמו רב אשי, "מסייע". מסייע, לכאורה מתכוון לא דווקא הוא מגלח, הוא מסובב את ראשו וכדומה, הוא עושה לו מעשה. לא, זה מעניין, כי לכאורה אדם היה אומר שמי שמגלח אותו בכלל לא, כי הוא לא נושא את העיצוב של עבודה זרה, הוא רק עשה את העיצוב של האחר. אבל לא, למעשה האיסור הוא עשיית הגילוח. ראינו שלעשות פסל זה גם כך. אוקיי, הלאה.

"**והמגלח את הקטן לוקה**". טוב, כי המעשה, האדם שעשה את המעשה הוא גדול. אם האיסור היה ההבנה והשכל, היה פטור, כי קטן הרי עדיין אין לו עבירות. אבל כיוון שהעבירה היא המעשה, הוא אומר.

הלכה ג: אשה שגילחה פאת ראשו של איש

אומר הרמב"ם כאן, "**אשה שגילחה פאת ראשו של איש**" - אשה שהיתה המספרת, אשה ספרית. ספרים, איך אומרים אשה ספרית? אוקיי.

הלכות עבודה זרה פרק יב — פאת הראש, השחתת הזקן, ופטור נשים במצוות

הלכה ג: אשה שגילחה — פטור מבל תקיף ובל תשחית

דובר 1: היא גילחה לגמרי. וזה באמת גלח.

באמת למה אומרים על כומר גלח? כי הגלחים היו הולכים מגולחים. מעניין, יהודי שגילח את זקנו אומרים מגולח. הוא לא גלח, הוא מגולח. יש איזה סוד בזה.

דובר 2: לא, זה מסתדר עם הרמב"ם, שהרמב"ם רואה שהענין הגדול ביותר של עובדי עבודה זרה הוא שהם הולכים מגולחים. כן.

דובר 1: המילה בחז"ל וברמב"ם היא כומר. לא מה שאנו קוראים גלח הוא כומר.

דובר 2: אוקיי.

דובר 1: אה, אשה שגילחה, או אשה ש... מה?

דובר 2: אני מתכוון שכומר הוא לשון של כמרמורת, הוא תמיד מרה שחורה, כזה... כומר הוא... זו באמת המילה כומר. יש לשון מהפסוק "כמרורים על לבבי". אני מתכוון שזה...

דובר 1: אוקיי, טוב. אוקיי. בכל אופן. אוקיי.

לשון הרמב"ם

דובר 1: אשה שעשתה את מעשה הגילוח, או שהיא גילחה, "**פטורה, שנאמר 'לא תקיפו פאת ראשכם', ובגלחם שערתם נאמר 'לא יקרחו קרחה בראשם'**".

אסורה לגלח פאת ראשו של זכר. היא לא רשאית, אף על פי שהיא לא מקבלת מלקות, קודם עמד שהיא פטורה, אבל היא לא רשאית. אסורה לא רשאית לגלח את פאות ראש של זכר, משום לפני עיוור, היא מכשילה בעבירה. **אפילו קטן אסור לגלח לו,** היא גם לא רשאית לגלח קטן. בסדר... הולכים הלאה.

הלכה ז: שיעור פאה — ארבעים שערות

דובר 1: פאה זו שמניחין בצדע, זה מה שלמדנו, שכל צד של הראש צריך להיות פאה, אומר לא נתנו בה חכמים שיעור, החכמים לא אמרו כמה גדול זה צריך להיות, כזית, כביצה, מה שלא יהיה, איני יודע כמה אינצ'ים, אין בזה שיעור.

מסורה: שמענו מזקנינו — ארבעים שערות

דובר 1: אבל החכמים כן אמרו, **שמענו מזקנינו,** הוא אומר ששמע מסורה, הוא אומר שמענו מזקנינו, מעניין, זה עוד פעם דורות, הוא שמע מזקנינו זכרוננו לברכה, רבינו משה בר מימון בן עובדיה, רבינו משה בר מימון, **מניח פחות מארבעים שערות,** צריך להשאיר ארבעים שערות. ארבעים זה מעט מאוד.

הוא מביא תשובת הרמב"ם שאין חיוב להיות עם פאות ארוכות, והוא עונה, הוא אומר שההמון חושב שיש חיוב להיות עם פאות, ואין חיוב, החשיבות היא שלא יהיה מושחת, אבל זה לא ברור.

שתי שיטות בפאת הראש

דובר 1: הוא הולך לומר, אין מותר ללקוט, ראה, אומר הרמב"ם הלאה, **אין מותר ללקוט את הפאה.** יש שתי דרכים איך אפשר ללמוד פאת הראש. פאת הראש אפשר לומר עד היכן מותר לגלח, מקום מסוים שצריך להשאיר, למשל כמו שיוצא כך ראשונים אחרים אומרים. נכון, הרמב"ם שהוא אומר כאן הנושא של לא נתנו בה חכמים שיעור, נשמע שהוא מתכוון לומר שלא, מותר לגלח כמה שרוצים, עיקר שישאר ארבעים שערות איפשהו בצד הראש. ואפשר ללמוד ברמב"ם גם שכיוון שהשאיר ארבעים, זה מספיק, פאה פירושו שמספיק מקום חשוב שישאירו אותו.

זה לא כמו מקומות אחרים, אפילו ברמב"ם עצמו כתוב במקומות אחרים, שהוא מתכוון כמה חזק אפשר לגלח, עד היכן, עד כאן, עד שם. אפשר מהרמב"ם ללמוד שאם בזווית מסוימת יש ארבעים שערות, אז לא צריך להיות. זה חייב להיות בצד, זה לא יכול להיות באמצע. אבל בכל מקרה, נשאר ארבעים שערות זה מספיק. כך זה נשמע מהלשון.

כי הוא אומר שאין לו מקור על זה, הוא שמע... הוא שמע. זה מעניין, כן. מאוד פשוט, כי יש עוד מקום שנשמע שאומר...

פרק יב: איסורים משום התדמות לעובדי ע"ז — פאות הראש, השחתת הזקן, ושער הגוף

פאות הראש — שיעור ארבעים שערות (המשך)

דובר 1: כיוון שהשאיר ארבעים, זה מספיק. פאות פירושו שיהיה מספיק מקום חשוב שיגדל. לא כמו מקומות אחרים, אפילו ברמב"ם עצמו כתוב במקומות אחרים שפירושו כמה חזק מכאן עד כאן עד שם, וכדומה. זה רק מהרמב"ם עצמו, שאם בזווית מסוימת יש ארבעים שערות, שאסור להשאיר. אבל בכל מקרה, נשאר ארבעים שערות, זה מספיק. כך זה נשמע מלשון הרמב"ם.

הוא אומר שאין לו מקור על זה, הוא שמע, זה מעניין. כן, כך איני יודע אם יש עוד מקום שהרמב"ם אומר זאת. מסורה. אבל מסורה פירושו לכאורה לומר... הוא מתכוון לומר שזה מנהג, הוא מתכוון לומר שזה מקובל, שזה פשט ההלכה, לכאורה. כן.

הלכה ז: מותר ללקט הפאות במספרים

דובר 1: אומר הרמב"ם, **"מותר ללקט הפאות"**. זה פשוט כך, ההלכה צריכה להיות מעוגנת במציאות. כלומר, לכאורה לא נתנו שיעור. אז מה, אם למישהו יש שעה אחת? בוודאי צריך להיות שיעור מסוים, רק שאף אחד

לשון הרמב"ם: נשים במצוות עשה שהזמן גרמא

דובר 1: בכל מצוות עשה יש כלל יותר כללי, מה? כל מצווה שהיא מזמן לזמן, שתלויה בזמן, או שקורית מזמן לזמן, ואינה תדירה, שאינה מצווה שנוגעת תמיד, נשים פטורות. **חוץ,** אילו מצוות עשה נשים כן מחויבות, אף על פי שזו זמן גרמא ומזמן לזמן? **קידוש היום,** קידוש של שבת, **ואכילת מצה בליל הפסח, ואכילת הפסח,** אכילת קרבן פסח, **ושחיטתו,** שחיטת הפסח, **והקהל,** מצוות הקהל שכתוב שם "הקהל את האנשים והנשים", **ושמחה,** מצוות שמחת יום טוב, חגיגה, **שהנשים חייבות.** אף על פי שהן מצוות שהזמן גרמא, והן אכן מצוות שהזמן גרמא.

הערה: המקום היחיד שהרמב"ם אומר את הכלל

דובר 1: זה מאוד מעניין. כאן המקום שהרמב"ם אומר את הכלל, שהוא משנה בקידושין, העולם יודע. כאן המקום שהרמב"ם אומר זאת בספר המדע. אבל מסיבה כלשהי, אין כך ככלל המצוות ברמב"ם. כאן המקום היחיד שהוא אומר כלל אחד לכל המצוות, שאישה חייבת בכל המצוות חוץ ממצוות עשה שהזמן גרמא, שעל זה יש יוצא מן הכלל. מקידוש ומצה וכו', וכל מצוות לא תעשה שהיא פטורה מהן.

טוב מאוד.

הלכה ה: טומטום ואנדרוגינוס — חומרי האיש וחומרי האישה

דובר 1: אומר הרמב"ם הלאה, עכשיו הולכים ללמוד עוד הלכה של... כאן כבר מנינו נשים ועבדים לגבי המצווה הזו. אבל מה עושים עם טומטום ואנדרוגינוס? טומטום הוא ספק איש ספק אישה, ואנדרוגינוס הוא פשוט שיש לו מאפיינים של שניהם. שניהם ספק, רק שאלו שני סוגים שונים של דברים, כן.

הרי אלו ספק. ומה עושים? **נוהגים בהן חומרי האיש וחומרי האישה בכל מקום.** הם לוקחים למרבה הצער את הגרוע משניהם, לא הגרוע, החומרות. הם לוקחים את החומרות של האיש וחומרי האישה בכל מקום.

דיון: מהם חומרי האישה?

דובר 2: רגע, לגבי מה יש חומרי האישה? איזה דבר יש חומרי האישה?

דובר 1: איש אני יודע, הוא מחויב בתרי"ג מצוות.

דובר 2: הוא צריך לכסות את השיער.

דובר 1: בסדר. נטות?

דובר 2: למשל.

דובר 1: בכל מקום. הוא צריך ללכת גם עם תפילין וגם עם שייטל. גם עם כיפה וגם עם מטפתח. כיפה אינה חיוב, אבל תפילין? למשל, ושייטל.

אבל הנקודה היא כאן, הוא מתכוון כאן להלכה שכתובה כאן, שגם הוא עובר על כל תשחית כגבר, וגם הוא חייב בכל המצוות, אין לו את ההיתרים שלגבר... כאן אין לו שום היתרים לגבר, אין קולי איש, רק חומרות, בסדר. כן.

ספיקא דאורייתא — לא מן התורה לחומר

דובר 1: וחייבין בכל, הם מחויבים בכל המצוות, ואם עברו אינן לוקין, הם לא מקבלים מלקות, כי הם ספק. והרמב"ם סובר לכאורה שספיקא דאורייתא אינו מן התורה לחומר. אם היה מן התורה לחומר, היו יכולים גם לקבל מלקות. על כל פנים, הם מחויבים על צד הספק, כי הם לא מקבלים מלקות.

בסדר.

דובר 2: נשים מקבלות גם מלקות, לא?

דובר 1: נשים יכולות לקבל מלקות על דברים שהן בוודאי אסורות. זה עושה את הנקודה רק משום שהוא ספק אישה, הוא לא מקבל מלקות על ספק. לא עושים ברכה על ספק, הרבה דברים לא עושים על ספק.

הלכה ו: אישה אסורה לגלח פאת ראש של זכר — לפני עיוור

דובר 1: אומר הרמב"ם, כשם שלמדנו שנשים מותרות לגלח, היא אינה עוברת, עוברת, ואף על פי שאישה מותרת לגלח פאת ראשה, אבל

תשחית את פאת זקנך."

קודם היה לכאורה תשעה, הוא שם את זה כאן, כי יש... מה הולך כאן קודם?
"גילוח שיש בו השחתה". הראשון הוא "גילוח שיש בו השחתה". נראה שמשעה עם תער זה גילוח חזק יותר. זה גדל קשה יותר בחזרה? איני יודע בדיוק. אה, כי זה חותך יותר, זה חותך עמוק יותר.

לפיכך המגלח זקנו במספרים, קודם היה כתוב "ליקוט", פאות זה ליקוט וזקנו זה מגלח. אולי לשון ליקוט הגיוני על פאות הראש? מי שמגלח אותו, והוא לא עשה שום מעשה בזה, הוא לא יכול לקבל מלקות, כי צריך להיות "אין בו מעשה". אותה הלכה כמו פאות הראש בדיוק.

אשה מותרת להשחית זקנה

דובר 1: אומר הרמב"ם, **"ואשה מותרת להשחית זקנה אם היה לה"**. אם לאישה יש, כן, היא האישה שיש לה זקן, היא מותרת בכל זאת. ואם אישה גילחה גבר אחר, היא פטורה. לכאורה זה גם אסור, לא? הוא לא אומר שזה אסור, הוא אומר קודם שזה אסור. לכאורה כן, אבל היא פטורה, היא לא מקבלת מלקות.

הלכה י: השפם (שפם)**השפם מותר לגלחו בתער**

דובר 1: מה עוד? אדם שהסיר כל השיער, רק יש לו עדיין שפם, "שפם", מותר לגלח אפילו בתער. מותר לגלח אפילו בתער. ומה זה השפם? אומר, **"והוא השער שעל גבי השפה העליונה"**. השיער שמעל השפה העליונה. זה מאוד פשוט, זה לא אחת הפאות, זה באמצע.

מנהג ישראל – לא נהגו להשחיתו

דובר 1: **"וכן השער המדולדל מהשפה התחתונה, אף על פי שמותר... השער המדולדל מהשפה התחתונה, אף על פי שמותר, לא נהגו ישראל להשחיתו, אלא מגלחין קצתו כדי שלא יעכב אכילה ושתייה"**. מעט מותר, או אולי צריך לגזוז...

דובר 2: הוא אומר נוהגים.

דובר 1: כן.

דיון: מה פירוש "מעכב אכילה ושתייה"

דובר 2: אני לא מבין בדיוק מה אתה אומר, השפה התחתונה מפריעה לאכילה ושתייה. אני לא מבין את השפה העליונה. אולי הוא הולך על שניהם?

דובר 1: אה, הוא מתכוון לצדדים. לא נוהגים לגלח את השפם? אה, יכול להיות. אני זוכר שלמוסלמים יש מנהג דווקא לגלח.

דובר 2: לא, אבל העליונה בעיקר מפריעה לאכילה ושתייה.

תרגום לעברית

דובר 1: אני תמה כי יש אנשים שחושבים שהם חנוכים וצריכים להיות להם שפמים עצומים, אבל הוא שותה חלבי ובשרי ויש לו כל כך מאכלות אסורות על העליונה. אם כבר, שיקפיד על זקנו, שלא יצטרך כל פעם לעשות ניקוי שלם בין שתיית קפה לבין... אני מתכוון שצריך להזהיר את היהודים על כך.

דובר 2: לא, יש היום איסור גדול, זה בגלל ה...
דובר 1: זה לא איסור גדול, אני רואה שזו מעלה גדולה דווקא כן לגלח, לא דווקא... הרמב"ם אומר שזה המנהג לגלח. כך הוא אומר, שהמנהג הוא דווקא... לכאורה המנהג הוא כן. ואני זוכר, הוא לא מביא כאן את הלשון, אבל אני זוכר שזו לשון הרמב"ם בספר המצוות שצריך להיות לו זקן דווקא, כי גוי אסור רק בהשחתה בתער. אז אני שואל אותך, האם לגלח? זה נשמע משהו שאני זוכר שהרמב"ם אומר... בוא נראה...

דובר 2: לא בטוח.

דיון: שיטת הרמב"ם – פטור אבל אסור במספריים

דובר 1: כן, הרמב"ם סובר לכאורה שבמספריים הוא פטור אבל אסור, כך הוא מביא. העניין הוא, כי הרמב"ם סובר שפאות זה לא פשוט שיש לך כמה צריך להיות דווקא בתער, עם סכין גילוח. כן. כמו שאמרנו קודם, **"לא**

לא קבע את זה. יכול להיות פשוט אחר, יכול להיות שהם אמרו שהשיעור הוא... כל אחד ישפוט בעצמו. לא, שטח מסוים, כמו שזה לא מכאן עד כאן. כך במקומות אחרים כתוב.

אומר הרמב"ם, **"מותר ללקט הפאות במספרים"**. מותר להסיר פאות במספריים. **"לא נאסר אלא השחתה"**. יש חילוק בין השחתה לליקוט. ליקוט פירושו לאסוף, לא תולשים מהשורש, ואין בזה פגם של השחתה, גילוח חזק יותר. **"לא נאסר אלא השחתה של תער"**. בסדר.

דיון: מחלוקת הראב"ד – אישה שמגלחת פאות האישה

דובר 1: כן. אה, רואה, הרמב"ם, הראב"ד אכן חולק על מה שראינו קודם, כשכתוב שהאישה לא רשאית, אומר הראב"ד שזה רק מדרבנן, זה לא באמת איסור. זה לא לפני עיוור, זה לא לפני עיוור. זה לא דאורייתא, הוא עושה את זה כן, זה ממש איסור.

דובר 2: אני לא יודע בבירור.

דובר 1: לא, זה בבירור דאורייתא, רק לא מקבלים מלקות.

דובר 2: לא, כי כתוב פטור.

דובר 1: פטור, זה לא ממש פטור. אבל, בסדר.

השחתת הזקן

הלכה ח: חמש פאות יש בזקן

דובר 1: אומר הרמב"ם הלאה, הולכים ללמוד על השחתה. ראשונים אחרים מביאים, אה, על הענין של הפאות, אומר, יש אבל מקומות... לא, אין קשר. בסדר, איני יודע מה הפשט של הפאות. מאוד מעניין, לא יודעים מה זה פאות. הזקנים אמרו. מעשה מוזר מאוד זה. שמונים זקנים.

דיון: גירסאות – ארבע או ארבעים שערות

דובר 1: יש גירסאות שכתוב ארבע, ואצלנו כתוב ארבעים. יש גירסאות שכתוב ארבע. אני מביא את הראיות מאוחר יותר. הוא מביא אפיקי יהודה מקור לאותה שיטה שזה ארבע. אבל בסדר.

הלכה ח: דרך עובדי עבודה זרה להשחית זקנם

דובר 1: אומר הרמב"ם, הולכים ללמוד עכשיו הלאה השחתת הזקן. אה, אז עד כאן הייתה ההלכה של הפאות. עכשיו הולכים ללמוד על גילוח הזקן.

אומר הרמב"ם הלאה, **דרך כל עובדי עבודה זרה להשחית זקנם**, להסיר את הזקן, להשחית את הזקן. **לפיכך אסרה תורה להשחית את הזקן**. אומר הרמב"ם כך, שעל פני אדם יש חמש פאות יש בו. לחי העליון ולחי התחתון מימין, ולחי העליון ולחי התחתון משמאל.

אז בקיצור, זה פירושו כל הזקן, אני מבין מהרמב"ם. כל צד יש שתי לחיים, כאן למעלה ולמטה, וכאן למעלה ולמטה. אין מקום באמצע. כמה שאני מבין, המקום היחיד שנשאר זה אולי השפם. אבל לחי העליון נוגע כאן, לחי התחתון נוגע כאן, לחי העליון נוגע כאן, לחי התחתון נוגע כאן, ושכולת הזקן נוגעת כאן.

אז בקיצור, יש חמישה דברים של זקן, מבין? גבוה יותר כאן, נמוך יותר כאן, והתחתון. שכולת הזקן פירושו מה שגדל. זה לא נכון שהרמב"ם סובר ש... כך אני מבין מהרמב"ם. אולי יש ראשונים אחרים שאומרים שפאה פירושו כפשוטו, איפשהו זווית. הרמב"ם לומד שפאה פירושו פשוט מסוגנן בחמישה החלוקים, חוץ מהשפם שהוא הולך לומר.

לוקה חמש – על כל פאה ופאה

דובר 1: אומר הרמב"ם, ולא כל פאה ופאה, כל זווית שמסירים, מסירים לחי העליון או לחי התחתון, כל אחת היא פאה, ומקבלים מלקות על כל פאה בנפרד. ואינו לוקה אלא אחת, כמו שאמרנו קודם שפאת היא לשון יחיד, אם הסיר זווית אחת לוקה חמש. הוא הרי הסיר הכל. הכל זה סך של חמש פאות, לוקה חמש. בסדר, טוב.

הלכה ט: ואינו חייב עד שיגלחנו בתער

דובר 1: אומר הרמב"ם הלאה, ואינו חייב עד שיגלחנו בתער. אה, גם זה צריך להיות דווקא בתער, עם סכין גילוח. כן. כמו שאמרנו קודם, **"לא**

השער כמו נשים. אבל אם כל הגברים מגלחים את השער, או לא כל הגברים, אבל יש גם גברים שעושים זאת, אז אין כאן איסור.

רמ"א: מותר להעביר שער שאר איברים במספרים בכל מקום

רמ"א: "ומותר להעביר שער שאר איברים במספרים בכל מקום."

דובר 1: אומר הרמ"א, "ומותר להעביר שער שאר איברים במספרים בכל מקום". במספרים דווקא, לא בתער? אה, אולי זה לא המנהג שהם עושים בתער. אולי להיפך, אולי הוא מתכוון לומר שהעברת שער מבית השחי ובית הערוה פירושה גם בתער, אבל במספרים מותר אפילו שם תמיד? אפילו בכל מקום. כן, אבל זה מדבר בתער. במספרים מותר בכל מקום, אפילו במקום שרק הנשים עושות זאת, זה מנהג בתער, אבל לא בתער, במספרים, מותר. כך הוא לכאורה הפירושו. טוב מאוד.

הלכה יב: לא תעדה אשה עדי איש – לשון הפסוק

דובר 1: אוקיי, עכשיו מביא הרמ"א את לשון הפסוק. איפה כתוב האיסור שגברים יהיו כמו נשים? הפסוק הוא "לא תעדה". "עדי" הוא לשון של תכשיטים, כן, עדיים. זו לא ממש לשון הפסוק, אבל בכל מקרה. עדיים, כן. "ושנתו איש עדיו עליו", תכשיטים. אדם לא יתקשט בתכשיטי אשה, "עדי אשה". ולהיפך, אשה לא תלבש תכשיטי איש.

אשה שגילחה ראשה כאיש

רמב"ם: "כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע, או שתלבש שריון וכיוצא בו, או שתגלח ראשה כאיש."

דובר 1: כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע, תלבש שטריימל, אני יודע, כובע, או שתלבש שריון, או תלבש שריון, שריון, וכיוצא בו, שהם בגדי גברים. או שתגלח ראשה כאיש, או... זה לא אסור על אשה אבל להידמות לאיש זה אסור. מאוד מעניין. מה שאתה יכול לומר קודם שאשה יכולה חייבת להידמות, אבל כאן יש איסור להידמות כמו גבר. זו לכאורה הסיבה, או אחת הסיבות, למה זה המנוע של ההלכה, שיש עוד הלכות של גילוח שער.

גבר שלובש בגדים צבעוניים וכלי זהב

רמב"ם: "ולא יעדה איש עדי אשה, כגון שילבש בגדים צבעוניים וכלי זהב במקום שאין לובשין אותן הכלים ואין משימים אותו החלי אלא נשים, הכל כמנהג המדינה."

דובר 1: אומר הרמב"ם הלאה, אותו דבר, "ולא יעדה איש עדי אשה, גבר לא ילבש כמו אשה, כגון שילבש בגדים צבעוניים, הוא לא ילבש בגדים לבנים זהובים, אני מתכוון בגדי נשים, או וכלי זהב." מה פירוש "וכלי"? תכשיט. "חלי" הוא טבעת או תכשיט. כן, תכשיט זהב. זוכר עוד איפשהו שיש לשון "חלי זהב"? "חמיקא ירחיק כמו חליים".

"במקום שאין לובשין אותן כלי אלא נשים, הרי זה חלי אשה, במקום שרק נשים הולכות עם סוג זה של תכשיט, אסור לגבר ללבוש את התכשיט, הכל כמנהג המדינה." זה תלוי לפי מנהג המדינה. אם באזור מקובל שרק נשים או רק גברים, אסור לשני, למין השני, ללבוש את הבגדים.

הרמב"ם בספר המצוות – טעמי המצווה

דובר 1: אז כאן לא אומר הרמב"ם, אבל הרמב"ם בספר המצוות אומר דווקא שהמצווה היתה גם מנהג עבודה זרה, הם היו עושים זאת גם לתאוות, לערוב גברים ונשים, אבל זה היה גם ענין של... הרמב"ם מביא שהגויים היו עושים כך משתי סיבות, אחת לעורר את התאוה והשחיתות, וגם לעבודה זרה, זו היתה דרך כלשהי בעבודה זרה, אני לא מבין למה. אז המעלה של זה נכנסת כאן, אבל גם רואים שזה נכנס הלאה, יש הלכות איך יהודי מתלבש. יהודי מתלבש, חלק מאיך יהודי מתלבש הוא שגבר הולך עם בגדי גברים וכו'.

דיוק בלשון הפסוק

דובר 1: אומר הרמב"ם הלאה, "איש...". אגב, אין פסוק "לא תעדה אשה עדי איש", הפסוק הוא "לא יהיה כלי גבר על אשה". תמיד עשה את האיסור.

פאות ואי אתה יכול לגלח. פאות פירושו כל הזקן, אלא שכך מחלקים את הזקן, או איך... זה אפילו רק פאה אחת אסורה, חומרא כזו. שאפילו אתה מגלח רק צד אחד של הזקן, אתה גם עובר על האיסור. אבל, אני זוכר... כן, לך תבדוק.

דיון: מנהג המוסלמים ומנהג היהודים

דובר 1: אני מתכוון שלמוסלמים יש מנהג לגלח את השפם, בגלל זה היהודים... אני מתכוון שזה מה שהרמב"ם מביא שהמנהג הוא דווקא להשאיר, גוי מותר, כדי להראות שאתה יהודי. לא מעבודה זרה, אבל יש עוד ענין שצריך לראות שהוא יהודי.

דובר 2: מה?

דובר 1: כן, אני מתכוון שאם אני זוכר, יש מנהג מוסלמי לגלח את השפם, כן. אז היהודים מגלחים קצת, שיהיה נקי, אבל לא כל כך כמו המוסלמים. כן. בדרך כלל, רוב המוסלמים אתה רואה שהם מגלחים, יש להם זקנים גדולים אבל בלי שפם. זה המנהג שלהם. כן. אז זה לכאורה הדבר. אוקיי.

האריז"ל הקדוש – מעכב את האכילה

דובר 1: אומר הרמב"ם. זה מעניין, האריז"ל הקדוש אמר שלא לגלח את כל הזקן, אבל הוא גם אומר שצריך לגלח את השפם. רואים שזה מאוד מקובל. כן. זו אותה לשון, "מעכב את האכילה". רואים שזה היה כל כך מקובל לגלח קצת את השפם. הלאה. אוקיי.

הלכה יא: העברת השער משאר הגוף

איסור דרבנן – במקום שאין מעבירין אלא נשים

דובר 1: כן, עכשיו נלמד הלכה חדשה. יש עוד דבר דומה ל"לא ילבש גבר", יש עוד מצווה של לא ללכת בדרכי הגויים. מה? את הדבר הבא אני צריך לשים קודם. זה אולי המשך של קודם. בוא נראה.

אוקיי, אומר הרמב"ם, **העברת השער משאר הגוף.** יש גילוח שער הראש, פאות הראש, אבל גם גילוח שער משאר חלקי הגוף, כגון בית השחי, בית הערוה, ומקומות אחרים שבהם צומח שער, אינו אסור מן התורה אלא מדברי סופרים. לא אסור מן התורה, אלא מדברי סופרים. צריך כבר ללמוד את פשט הרמב"ם, שמה שכתוב "לא ילבש" פירושו שגילוח השער הוא מדברי סופרים. והעובר מכין אותו מכת מרדות. מה זה? מי שעובר, מקבל מכת מרדות על עבירה על איסור דרבנן.

כדי שלא יתקן עצמו תיקון נשים

דובר 1: אומר הרמב"ם, **במה דברים אמורים? במקום שאין מעבירין שער אלא נשים.** שם שהמנהג הוא שרק נשים מגלחות את השער, אז זה איסור דרבנן לגלח לגברים. למה? **כדי שלא יתקן עצמו תיקון נשים,** כדי שגבר לא יעשה תיקון נשים, שלא יתקן את גופו כמו שנשים עושות.

אבל מקום שמעבירין השער אנשים, במקומות שהמנהג הוא שגם אנשים מעבירים את השער, אם העביר אין מכין אותו.

כי המלקות, האיסור דרבנן הוא לא סתם שאסור לגלח את השער, אלא שאסור לגלח את השער כמו נשים. אבל אם כל הגברים מגלחים את השער, או לא כל הגברים, אבל יש גברים שעושים זאת גם כן, אז אין כאן איסור.

הלכות עבודה זרה – לא ילבש, כתובת קעקע

הלכה יא: העברת שער שאר איברים – מקום שנהגו הנשים להעביר השער רמב"ם: "העברת השער משאר הגוף, כגון בית השחי ובית הערוה - אינו אסור מן התורה אלא מדברי סופרים, והמעבירו מכין אותו מכת מרדות. במה דברים אמורים, במקום שאין מעבירין אותו אלא נשים, כדי שלא יתקין עצמו תיקון נשים, אבל במקום שמעבירין השיער האנשים, אם העביר אין מכין אותו."

דובר 1: אבל במקום שנהגו הנשים להעביר השער, במקומות שהמנהג הוא כך, אפילו נשים מעבירות את השער, אם העביר אינו לוקה. כי המלקות, האיסור דרבנן הוא לא סתם שאסור לגלח את השער, אלא שאסור לגלח את

לובש כובע, הוא אולי אשה שהולכת כדרך איש. מה הוא יעשה? יש לו איסור דאורייתא. ויוצא באמת כך, כך יוצא.

אבל הרמב"ם אומר לוקה, מה כל העניין עם ספק? על ספק לא יכול לבוא מלקות. אבל כך בכל מקרה כתוב בהלכות, ובכל מקרה כתוב בהלכות שטומטום עדיף שלא יהיה, אם אפשר.

הלכה טו: כתובת קעקע

רמב"ם: "כתובת קעקע האמורה בתורה הוא שישרט על בשרו, וימלא מקום השריטה כוחל או דיו או שאר צבעונין הרושמיין. וזה היה מנהג הגויים, שרושמיין עצמן לעבודה זרה שלהם, כלומר שהוא עבד מכור לה ומורשם לעבודתה."

דובר 1: אומר הרמ"א הלאה, עכשיו נלמד כתובת קעקע, עוד סוג של דבר שעושים עם הגוף, שהרמב"ם שם באותה קטגוריה, גם לכאורה כי זה הדבר שעושים. כתובת קעקע הוא איסור תורה שכתוב בויקרא, "ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם וכתובת קעקע לא תתנו בכם". כיצד כתובת קעקע? הוא ששורט על בשרו, הוא עושה שריטה בבשר, וממלא מקום השריטה, והוא שם בשריטה... הוא ממלא את השריטה... בשריטה הוא ממלא... קעקוע, כן, כך עושים קעקוע, שורטים בגוף ושמים שם צבע, שמים שם כוחל או דיו, שמים שם צבע או...

טעם המצווה – עבדי הם ולא עבדים לעבדים

דובר 1: שורט ורושם. אומר הרמב"ם, וזהו מנהג הגויים שרושמים עצמן לעבודה זרה שלהם, כלומר שהוא עבד מכור לאותה עבודה זרה. שורטים כך כמו על עבד כותבים כך, כמו שאנחנו יודעים ש... כשעשו עבדים מיהודים, כך חרטו בגופם, כמו על בהמה, כמו "כבני מרון", שמים את המספר על הבהמה. רוצים לעשות אדם שהוא לא אדם, הוא שייך למישהו.

הם היו עושים זאת לעבודה זרה שלהם, ואז, למה לא תאמר התורה שיעשו קעקוע של יהדות? לא, יהודי הוא לא עבד. ליהודי יש זכות לעבוד את ה', ולא... "עבדי הם ולא עבדים לעבדים". אני בעל, לא עבדים. אז הענין של כתובת קעקע הוא שאנחנו לא עבדי ה' כמו העבדים.

דיגרסיה: "לאיזה רבי אתה שייך?"

דובר 1: כשאומרים למישהו, לאיזה רבי אתה שייך? שיאמר, "אני לא שייך". למה? אם כן, יש שאלה של כתובת קעקע. אולי כתובת קעקע פירושה כשכותבים אותו בספר "אנשי שלומנו". זה כתובת קעקע של היום. אוקיי, אוקיי.

הלכה טז: כתב ולא קעקע / קעקע ולא כתב

רמב"ם: "ומעת שירשום באחד מדברים הרושמים אחר שישרוט, באי זה מקום מן הגוף, בין איש בין אשה - לוקה. כתב ולא רשם בצבע, או שרשם בצבע ולא כתב בשריטה - פטור, עד שיכתוב ויקעקע, שנאמר 'וכתובת קעקע'."

דובר 1: אומר הרמב"ם, "האיסור הוא בכותב ורושם באחד משני דברים הרושמים, אחר ששרט". כשכותבים עם השריטה, כותבים עם הדיו בשריטה, "באיזה מקום בגופו, בין איש בין אשה, לוקה". כן, זה אסור.

פרק יב: איסורים משום התדמות לעובדי עבודה זרה (המשך)

הלכה טז: כתובת קעקע – המשך

הרמב"ם ממשיך, "כתב ולא קעקע", מה קורה כאשר עשו שריטה כזו, ולא רשם בצבע? אבל לא הכניסו את הצבע. אה, מה פירוש "כתב ולא קעקע"? כתב עם שריטה. עשה שריטה כזו? כן. אבל לא הכניס צבע. או הכניס צבע, אבל לא כתב בשריטה, קעקע שאינו עמוק בבשר, "פטור". "עד שיכתוב ויקעקע". הרי שצריך להיות "כתובת קעקע". "קעקע" פירושו השריטות, "כתובת" פירושו הכתיבה עליהן בצבע.

דיון: האם "פטור" פירושו פטור אבל אסור?

דובר 1: האם "פטור" הוא גם פטור אבל אסור? אם אני כותב עם טוש על אדם, האם זה אסור מדרבנן? האמהות היו כועסות מאוד, אבל נראה שזה לא

מה הפשט? כן, באמת מה הפשט? למה הרמ"א עושה את הלשון? אני לא יודע. "לא יתקן גבר" כתוב, במקום אחר כתוב "לא ילבש גבר שמלת אשה". מה זו הלשון? זה לא מהתרגום. בוא נראה תרגום אונקלוס. "לא יתקן", לא, לא. "עדי". אני לא יודע מאיפה באה הלשון בכלל. אולי בגמרא כתובה הלשון, או משהו כזה. אני לא יודע. זה נשמע כמו לשון הפסוק, אבל מתברר שזה לא.

הלכה יג: מלקט שערות לבנות / צובע שער

רמב"ם: "איש שעדה עדי אשה, ואשה שעדת עדי איש - לוקים. המלקט שערות לבנות מתוך השחורות מראשו או מזקנו, משילקט שיערה אחת לוקה, מפני שעדה עדי אשה. וכן, אם צבע שיערו שחור, משיצבע שיערה לבנה אחת לוקה."

דובר 1: אומר הרמ"א הלאה, "איש שעדה עדי אשה". אני עוד הולך. כן, איש שלבש בגדי תכשיטי אשה, או להיפך, אשה שעדת עדי איש, לוקים. מקבל מלקות. אומר הרמ"א הלאה, "מלקט שערות לבנות מתוך השחורות", מי שמוציא, יש לו שער שחור, מוציא את השער הלבן שצומח, "מראשו או מזקנו", זה ענין של "לא ילבש", כי הוא רוצה להיראות... אשה בכלל אין לה זקן, אבל בכל מקרה, זו דרך של התייפות שזה דבר נשי. אה, "מראשו או מזקנו". "מלקט שיערה אחת לוקה, משום שעדה עדי אשה".

דיון: האם כאן יש מנהג המדינה?

דובר 1: על זה לא אומר הרמ"א בלשון "נהגו", אבל זו מציאות כמו אשה. אוקיי, על זה לא אומר הרמ"א בלשון "נהגו". אוקיי, אולי זה מנהג. לאשה אין זקן בכלל. אוקיי, אולי זה מנהג. אבל הדבר של התייפות הוא מנהג אשה. כן, גבר לא יכול להיות יפה.

"וכן אם צבע שיערו שחור", אם גבר צובע את זקנו שחור, "משערה לבנה אחת לוקה". על זה לא אומר הרמ"א מנהג המדינה. הוא אומר, לא כתוב. אני מתכוון שהפוסקים מדברים על זה, שגם על זה יש מנהג המדינה. לא כתוב, אני רק אומר שלא כתוב.

הלכה יד: טומטום ואנדרוגיניס – חומרא דזה וזה

רמב"ם: "טומטום ואנדרגניס - אינו עוטף כאשה, ולא מגלח ראשו כאיש, ואם עשה כן אינו לוקה."

דובר 1: אומר הרמ"א הלאה, "טומטום". זה דבר שתמיד יש המנהג, או כמעט תמיד. כאן יש לנו בעיה גדולה, אם גבר לא יכול לעשות כמו אשה ואשה לא יכולה לעשות כמו גבר, טומטום היה צריך להישאר ערום, כי ללבוש בגדי אשה לא יכול, אם הוא זכר זה קשה, היית רוצה שהגמרא תאמר. אבל מה באמת קורה? מה הוא עושה? "לא ילבש גבר שמלת אשה ולא ילבש איש", נו אז מה הוא עושה? הוא צריך ללבוש בגדים אחרים מסוימים. הוא הולך עם שער ארוך? הוא הולך עם שער ארוך פרוע? אני לא יודע, מעשה מצחיק מאוד.

דיון: הקושי של חומרא דזה וזה

דובר 1: הוא כן, הוא כן ספק, הוא כן בחומרא דזה וזה. הוא חומרא דזה וזה. הוא לא יכול ללבוש כאיש, הוא לא יכול לגלח את השער, הוא צריך ללכת עם שער ארוך, אבל הוא גם לא יכול ללבוש לכסות את השער כמו אשה, כי אז הוא... זה שלא רוצים שהוא יתערבב. זה אולי יותר דבר מעשי. הוא מביא שיכול להיות שזה יותר דבר מעשי, שהוא צריך להיות ברור שהוא יצור מזור. כי אם לא הוא ילך ויטעה.

אומר הרמב"ם, מקפידים על זה שלא יהיה הדבר הנזיל, מה שלא מבררים עדיין. זה צריך להיות מאוד ברור, אתה מין בפני עצמו. הוא טומטום, הוא אנדרוגיניס, הוא לא גבר ולא אשה. אז בעצם הוא חייב על שניהם. הוא לא יכול... אוקיי, הוא לא יכול ללבוש כי הוא אולי אשה, הוא לא יכול ללבוש כי הוא אולי גבר. נכון, זה ראינו קודם, שיש לו שתי חומרות. אבל הוא שואל אותך, בעל הלבוש שואל, קשה מאוד לקיים את שתי החומרות, כי הדרך היחידה איך לעשות היא שיהיה סוג שלישי של בגד, שהוא בגד טומטום. כי אם לא, הוא לובש פאה, הוא אולי איש שהולך כדרך אשה. הוא

פשוט, הוא מביא שהמנהג היה כך.

אבל הרי כתוב "לא תתגודדו", שפירושו בכל אופן, ו"לא תתגודדו" פירושו... לא, זה מאוד פשוט שאולי הלשון "גדידה", אפילו הרמב"ם אומר "גדידה" שמפרש אתכם, שהלשון "גדידה" אולי פירושה בכלי. אבל הרי כתוב "ויתגודדו כמשפטם בחרבות וברמחים", משהו כזה. כן. יכול להיות שזה פשוט המנהג, מנהג עבודה זרה עושים אותו בכלי, על מת עושים אותו בלי כלי, ממילא עוברים רק על האופן שמנהג הגויים, מנהג עבודה זרה היה.

הלכה יט: לא תתגודדו – לא תעשו אגודות אגודות

חידוש: שני בתי דינים בעיר אחת – שיטת הרמב"ם

אומר הרמב"ם הלכה מעניינת, שחז"ל פירשו את ה"לא תתגודדו" בדרך נוספת. יש הרבה פעמים שכאשר יש כמה פירושים לפסוק, הרמב"ם מביא, כולם יכולים להיות מדאורייתא, כמו אתמול למדנו לגבי לא תחנם. אומר הרמב"ם, "בכלל אזהרה זו שלא יהיו שני בתי דינים בעיר אחת, זה נוהג כמנהג זה וזה נוהג כמנהג אחר, שדבר זה גורם למחלוקת גדולה". זה יעשה מחלוקת גדולה, ששיהיו שני מנהגים. "והוא שאמר 'לא תתגודדו', שדרשו חז"ל 'לא תעשו אגודות אגודות'".

מאוד מעניין, צריך אכן לחשוב שלאגודות אגודות יש קשר כלשהו לעבודה זרה. זו בחינה של עבודה זרה, כמו שאומר ההוא, אל אחד, רב אחד. כן, יש הרבה, כל היהודים עובדים בורא אחד והולכים עם מאכל אחד ועם לבוש אחד, כן.

הרמב"ם נגד ראשונים אחרים

זה מאוד מעניין, כי בגמרא יש, אי אפשר להיכנס, יש אריכות ארוכה במפרשים, אבל בגמרא יש ששני בתי דינים בעיר אחת זה היתר גמור. כלומר, "לא תתגודדו" הוא במקום שיהיה מחלוקת, שיהיה אחד עושה כך ושניים עושים כך, ממילא זה אסור. אבל עולה מהמשמעות בגמרא, כך לומדים על כך ראשונים אחרים, שאם יש שני בתי דינים, ההוא יודע אני ויז'ניצר וההוא בעלזר, אין סתירה. זה כמו שתי ערים.

אבל הרמב"ם לומד להיפך, הרמב"ם אומר כאן, שני בתי דינים, זה האיסור, שיהיה בעיר אחת, כי זו המחלוקת הגדולה ביותר. שאתה בעלזר ואני פאפער, ומה, שניהם לא יהודים. יש מי שטוענים שלאנשים יש צורך במחלוקת, וכשאין שתי מחלוקות גדולות, כי בין כל עשרה אנשים יהיו שתי מחלוקות. אומרים תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, כי הם לוקחים את כל המחלוקות הקטנות, זה הופך למפלגה אחת גדולה, ובמפלגה לא נלחמים. אבל הרמב"ם לא אומר כך. הרמב"ם חשב על הסנהדרין הרבה פעמים, הוא ראה מאוד נגד הנושא. זה מאוד חשוב שיהיה בית דין אחד. הרמב"ם עוסק הרבה בכך שכל היהודים ילכו עם אותה הלכה. הרמב"ם החזיק מאוד שזה מיסודי התורה שיהיה בית דין אחד שמנהיג. שיהודים יהיה להם מהלך אחד, דרך אחת איך עושים.

זה כלום, הוא היה צודק לגמרי, אבל... זה לא עזר, נשאר מחלוקות אחד עם השני. עכשיו הוא עושה מחלוקות עם מי שהולך אחרת ממני. אומר הרמב"ם הלאה, בואו לא נעשה את מה שבא מזה עכשיו. יש את לא תתגודדו. עסקנות היא סוג של עבודה זרה. זה צודק בעיני.

חידוש: "על המת" ומחלוקת – דרשה חדשה

גם, אה, יכול להיות שזה כמו על המת, זה מת. למה אני אומר דרשה חדשה? זו הדרשה שלי. למה מת הרבי? אוקיי, כשהראש בית דין הגדול חי היה בית דין אחד. מתי קורה שמת הגדול, ועכשיו מתחילה השאלה מי הממלא מקום. כשהיה בית דין, יש גלות, יש נביאים, יש בית דין, זה חי. וזה מת, כל אחד מתחלק מי היורש האמיתי, מי מבין באמת את התורה, אף אחד לא מבין את זה יותר טוב.

הלכה כ-כא: קרחה על המת

אומר הרמב"ם הלאה, קרחה. הלאה מה יש בקטגוריה של... עוד דבר, דברים שרואים על אדם שהוא יהודי, שהוא עובד עבודה זרה. אומר הרמב"ם, "הקורח קרחה על המת". על מת יש מה ששורטים בגוף, עושים

שייך לכתובת קעקע. "פטור" פירושו בדרך כלל פטור אבל אסור. לא, זה כלל בחומרות. אפילו ראינו כמה פעמים שכתוב ברמב"ם "פטור", והתכוון פטור אבל אסור. אני לא יודע אם הוא כאן גם עכשיו.

אראה מה הוא אומר, הוא מביא בדרך כלל דברים כאלה.

איך הוא אומר זאת כאן? "עד שיכתוב ויקעקע"? לא כתוב ברור.

הלכה טז: כתובת קעקע – דין הנפצל

זה כלל בנחלת שבעה. קודם ראינו כמה פעמים שכתוב ברמב"ם "פטור", והתכוון "פטור אבל אסור". אני לא יודע אם גם כאן. אני רוצה לראות מה הוא אומר. הוא מביא בוודאי דברים כאלה. איך רואים זאת כאן? "עד שיכתוב ויקעקע". לא כתוב ברור. אוקיי.

אומר הרמב"ם הלאה, מי חייב? הכותב, עושה הקעקע. "אבל זה שנכתב על בשרו וכיוצא בו" – האדם שעשו עליו קעקע – "אינו חייב אלא אם כן סייע" – זה מעניין. האיסור הוא להיראות כמו גוי, אבל מעשה האיסור הוא העשייה. אז האדם שעשו עליו כתובת קעקע חייב רק אם עזר "כדי שיעשה המעשה". אבל "אם לא עשה כלום אלא ישב לו עד שכתבו עליו, אינו לוקה". אוקיי. עד כאן.

הלכה יז: שרט לנפש

הלאה, האיסור הבא הוא "שרט לנפש". אומר הרמב"ם, "השורט שריטה אחת על המת" – משהו מת והוא שורט בגופו. "ושריטה" – הרמב"ם יסביר מה פירוש זה. "ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם". האיסור הוא "אחד ישראל ואחד כהן". למה היינו חושבים אחרת? כי זה כתוב ליד כהן. זה כתוב ליד כהן, אבל זה מתכוון גם לישראל. לומדים שאפילו כן.

חידוש: חמש שריטות – חמש כוונות עושות חמישה איסורים

אומר הרמב"ם, "שרט שריטה אחת על חמשה מתים, או חמש שריטות על מת אחד, לוקה חמש". הוא חייב על כל מת שעליו הוא עושה שריטה, ועל כל מעשה שריטה. אז אם עושים שריטה אחת על חמישה מתים, הוא עושה פעולה אחת. אוקיי, אבל יש בה חמש כוונות. חמש כוונות יכולות להיות חמישה איסורים. אבל למה כתוב "שריטה"? זו שריטה אחת, היא נעשתה עבור המת הראשון, ואחר כך כבר חטא על כל ארבעת האחרים.

לא, הוא חטא על כולם. מכאן אפשר ללמוד שאפשר לתת שם על שני סבים אחרים בבת אחת. אפשר להדליק נר אחד עבור כמה מתים.

אוקיי, אבל למה כתוב "שריטה על מת אחד לוקה חמש"?

אה, כי כתוב "והתרו בו על כל אחת ואחת". על השריטה התרו בו אצל כל מת.

הלכה יח: גדידה ושריטה – הקשר לעבודה זרה

דיון: שריטה על המת ושריטה לעבודה זרה

כמו שהרמב"ם... אבל אוקיי, כאן מדברים על עבודה זרה.

כן. זה היה דרך, דרך להיכנס לדבקות, אני יודע מה...

אצל השיעים יש זאת. והם נוהגים כך.

כן. אולי זה על מת, כי הם מתאבלים על המתים שלהם.

יכול להיות ששניהם. אולי זה חיקוי של שניהם. אולי דווקא בגלל זה הגוי צריך לעשות, כי אתה רואה שם שהוא אומר "אולי יפגענו", אולי הוא רץ, איך עובדים את האל? שורטים את עצמם, עושים! אומרת שם הגמרא, התורה אסרה שתי שריטות על המת ושתי שריטות... אבל זה פשוט חילוק. שריטה לעבודה זרה היא לכאורה הרבה יותר חמורה, כי היא הרבה יותר קשורה לעבודה זרה. אבל על שתיהן מענישים. יכול להיות שזה התערבב עם המינים. יכול להיות שתמיד היה לזה קשר כלשהו, איזה מין... שהאל מת, ואחר כך הוא מתאבל עליו, ויכול להיות שיש עוד מיני תורות.

חידוש: מנהג עבודה זרה – בכלי; על המת – בלי כלי

של המת זה מה ששורט ביחיד, מה ששורט בקהל, יחיד לוקה, עובד עבודה זרה בקהל יחיד חייב מלקות, עובד עבודה זרה בקהל יחיד פטור. זה לכאורה

התורה לא אומרת, לכאורה פטור, רבי אברהם אומר גם, זה לא דרך, אני לא יכול לשים, אבל פטור.

"ואינו לוקה אלא על מת בלבד, או על שריטה לעבודה זרה".

אה, המפורש של עבודה זרה על קרחה אינו לעבודה זרה, לכאורה.

זה מנהג, זה הרמב"ם גם מודה שקרחה היא מנהג הבלים, והתורה אסרה אותה כי הגויים נוהגים כך בהבלים, משהו כזה.

הלכה כג: כלל – דין קרחה/שריטה/כתובת קעקע על חבירו

אומר הרמב"ם הלאה, **"הקורח קרחה בראשו של חבירו"**, אחד תולש את שערו של השני, זה כל ההלכות.

"השורט בשר חבירו, הרי זה ספק אם חייב מכות על בשרו של חבירו, ואם חבירו מסייעו, שניהם מזידין, שניהם לוקין אם התרו בו".

אם הנפעל עזר.

"ואחד שוגג ואחד מזיד", אחד שוגג ואחד מזיד? **"המזיד לוקה והשוגג מביא קרבן"**. לא אומרים שבגלל שלמשל הנתגלה היה שוגג הוא אוטומטית המגלה לא חייב. אם הוא מזיד הוא חייב.

כלל לכל הפרק

כל הלכות הפרק הזה יש להן אותו דין, שזה דבר שנעשה לאדם, הוא לא עושה זאת בעצמו, אלא מי שעושה זאת חייב. אבל מי שנעשה לו גם חייב אם הוא מסייע, וזה יהיה לאו שיש בו מעשה, והוא מקבל בבת אחת על כל חמש המצוות אותו דבר.

סיום הלכות עבודה זרה: דין שוגג ומזיד, והכלל הגדול של הפרק

דין שוגג ומזיד במגלה ונתגלה

ויש שוגג ויש מזיד. אה, מה אם אחד שוגג ואחד מזיד? המזיד לוקה, והשוגג מביא קרבן. לא אומרים שבגלל שה, למשל, הנתגלה היה שוגג, אוטומטית המגלה לא חייב. אם הוא מזיד, הוא כן חייב.

הכלל הגדול: כל הלכות הפרק בנויות על יסוד אחד

כל הלכות בפרק זה יש להן אותו דין. זה דבר שנעשה בגופו של האדם, ולא נעשה לעצמו. מי שעושה זאת חייב, אבל מי שנעשה לו גם חייב אם הוא מסייע. זה לאו שיש בו מעשה. מקבלים בבת אחת על כל חמש המצוות את אותה הלכה, או שש מצוות, כמה מצוות שיש.

הענין העמוק: איך יהודי צריך להיראות

אבל זה מעניין, זה כל ההלכות איך יהודי צריך להיראות. הוא לא גוזז את פאותיו, הוא לא משחית את זקנו, הוא לא הולך בבגדי נשים, הוא לא עושה כתובת קעקע, הוא לא עושה שריטה, הוא לא עושה קרחה. אלה כל חמשת הדברים איך גופו של יהודי נראה, שונה מעבודה זרה. וזה סוף הלכות עבודה זרה. ברוך רחמנא דסייען.

סיום

ברוך רחמנא דסייען. השם יתברך יעזור לנו שיהיו לנו פאות, ושלא נשרוט את עצמנו.

כן, כן. נפלא.

חבורות בגוף. דבר נוסף הוא שגוזזים את השיער, תולשים את השיער מהראש. **"ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת"**. "בין עיניכם" כאן פירושו כמו תפילין "בין עיניך", שפירושו בחזית הראש. **"אחד ישראל ואחד כהן"**. גם בגמרא כתוב כהן. **"אחד ישראל ואחד כהן שקרחה למת, אינו לוקה אלא אחת"**. כאן אין כמה מיני קרחות, כמו שהיו כמה מיני שריטות. כאן אכן תאמר, **"קרחה ארבע חמש קרחות למת אחד, מקבל מנין הקרחות"**. כמה קרחות, כמה מקומות הוא עשה קרחה, כמה הוא תלש משער. אבל כמו ישראל, כל קרחה וקרחה. זה אותו דבר כמו קודם.

אופן הקרחה – ביד או בסם

איך עושים את הקרחה? **"אחד הקורח ביד"**, הוא תולש את השיער מהראש בידו, **"ואחד בסם"**, הוא עושה זאת בחומר כימי.

חידוש: חמש קרחות בבת אחת – "כולן באו כאחת"

אומר הרמב"ם, איך יתכן, הרי הוא אומר **"הניח חמש אצבעותיו בסם"**, הוא הכניס את חמש אצבעותיו בסם, **"והניח על חמשה מקומות בראשו"**, הוא הניח על חמישה מקומות, הוא פיזר את אצבעותיו, וכך עבר על הראש, עשה בכך חמש קרחות.

כך גם קורח חמש קרחות, אף על פי שהתרו בו אחת, זו מעשה אחד.

לוקה חמש, לוקה חמש, **"שהרי כולן באו כאחת"**.

יש חילוק בין כולן באו כאחת שגורם לכך שהוא יהיה לוקה חמש.

זה גורם לכך שההתראה, שההתראה האחת תוכל לחול על כולן.

בדרך כלל היה כמו חמישה מעשים, מכל אצבע.

טוב מאוד.

שיעור קרחה – כגריס

אומר הרמב"ם, **"והחיבו בכל הראש שבין עיניו"**.

הראשון כתוב "בין עיניו", לא מתכוון דווקא למקומות אחרים בראש, **"שנאמר 'לא תשימו קרחה בין עיניכם'"**.

במקומות אחרים כתוב "בראשם", אז כשכתוב "בין עיניו" לא דווקא.

"וכמה שיעור הקרחה?"

כמה, כמה גדול?

"כדי שתיראה כגריס פנוי בלא שער".

כשנתלש גדול כגריס, שהוא סוג של גרגר, סוג של זרע, אם הגודל שנתלש שיער ונשאר ריק משיער, זה שיעור קרחה.

הלכה כב: קריחה ושריטה – רק על המת

אומר הרמב"ם הלאה, **"הקורח ראשו"**, אה, ההלכה היא, הקורח צריך להיות על המת.

אבל **"אם תלש שער ראשו סתם כך, או על צרה אחרת"**, או על צרה

אחרת, הן קרחה והן שריטה, אבל זה אסור מן התורה.

אם לא תפנו אל השטות והבלים, הוא פטור.